

Projekt OP VpK

Terciární vzdělávání
výzkum a vývoj
Vysokoškolské vzdělávání

**Alena Seberová
Taťána Göbelová a kol.**

Souvislé a profesní praxe v přípravném vzdělávání učitelů primární školy: metodické pokyny a příklady dobré praxe

Tato studijní opora je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

SYNERGIE

Registrační číslo projektu CZ.1.07./2.2.00/07.0355

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

SOUVISLÉ A PROFESNÍ PRAXE V PŘÍPRAVNÉM VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ PRIMÁRNÍ ŠKOLY: METODICKÉ POKYNY A PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE

**ALENA SEBEROVÁ,
TAŽÁNA GÖBELOVÁ
A KOL.**

SYNERGIE reg. číslo: CZ.1.07/2.2.00/07.0355

OSTRAVA 2009

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Recenzenti: Jana Stará
Tomáš Sochor
Jazyková korektura: Lenka Bijoková

Název: Souvislé a profesní praxe v přípravném vzdělávání učitelů primární školy:
metodické pokyny a příklady dobré praxe.
Autor: Alena Seberová, Taťána Göbelová, Jana Klimešová, Radmila Závodná,
Miluše Šelleová, Hana Durčáková, Lenka Šnapková, Marie Švrčková
Vydání: 1. vydání, 2010
Počet stran: 86 stran
Tisk: Ostravská univerzita v Ostravě

Studijní materiál pro distanční kurz: *Přípravný seminář k profesní praxi*

© Alena Seberová, Taťána Göbelová, Jana Klimešová, Radmila Závodná, Miluše Šelleová,
Hana Durčáková, Lenka Šnapková, Marie Švrčková
© Ostravská univerzita v Ostravě

ISBN 978-80-7368-427-3

OBSAH

Úvod.....	6
1 Souvislá praxe a specifika výuky v 1. ročníku ZŠ.....	7
1.1 Cíle a význam souvislé praxe v 1. ročníku ZŠ.....	8
1.2 Zásady vedení výuky v 1. ročníku ZŠ.....	11
1.3 Specifika výuky v 1. ročníku (pro žáka i učitele) a jak na ně v praxi.....	14
1.4 Příklady dobré praxe.....	20
Shrnutí kapitoly.....	22
2 Souvislá hospitačně-asistentská praxe.....	25
2.1 Cíle a význam souvislé hospitačně-asistentské praxe.....	26
2.2 Metodická doporučení aneb co mě čeká a co mohu očekávat.....	27
2.3 Specifika výuky na 1. stupni ZŠ a příklady „dobré praxe“.....	28
2.4 Hospitační záznamy aneb co pozorovat a jak to zaznamenat.....	37
Shrnutí kapitoly.....	44
3 Souvislá projektová praxe.....	47
3.1 Cíle a význam Souvislé projektové praxe.....	47
3.2 Možnosti hodnocení studenta na souvislé projektové praxi.....	58
Shrnutí kapitoly.....	60
4 Souvislá profesní praxe.....	63
4.1 Cíle a význam souvislé profesní praxe.....	64
4.2 Metodická doporučení aneb co mě čeká a co mohu očekávat.....	65
4.3 Příklady „dobré praxe“ aneb jak si poradit a na co si dát pozor.....	67
4.4 Význam sebereflexe v učitelské profesi a možnosti, jak ji využít.....	73
4.5 Příklady dobré praxe aneb jak to vidím já.....	80
Shrnutí kapitoly.....	84

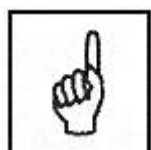
Vysvětlivky k používaným symbolům

Průvodce studiem – vstup autora do textu, specifický způsob, kterým se studentem komunikuje, povzbuzuje jej, doplňuje text o další informace.

Příklad – objasnění nebo konkretizování problematiky na příkladu ze života, z praxe, ze společenské reality apod.

K zapamatování

Shrnutí – shrnutí předcházející látky, shrnutí kapitoly.

Literatura – použitá ve studijním materiálu, pro doplnění a rozšíření poznatků.

Kontrolní otázky a úkoly – prověřují, do jaké míry studující text a problematiku pochopil, zapamatoval si podstatné a důležité informace a zda je dokáže aplikovat při řešení problémů.

Úkoly k textu – je potřeba je splnit neprodleně, neboť pomáhají k dobrému zvládnutí následující látky.

Korespondenční úkoly – při jejich plnění postupuje studující podle pokynů s notnou dávkou vlastní iniciativy. Úkoly se průběžně evidují a hodnotí v průběhu celého kurzu.

Otázky k zamyšlení

Část pro zájemce – přináší látku a úkoly rozšiřující úroveň základního kurzu. Pasáže i úkoly jsou dobrovolné.

Úvod

Milí studenti,

následující text je koncipován tak, aby Vám umožnil snadněji realizovat všechny čtyři povinné praxe v rámci studia učitelství 1. stupně. Proto jsou následující čtyři kapitoly věnovány cílům, metodickým a organizačním pokynům jednotlivých praxí – Výuka a praxe v 1. ročníku; Souvislá hospitačně asistentská praxe; Souvislá projektová praxe. Pátá kapitola je pak přehledem příkladů „dobré praxe“, které pro Vás zpracovali učitelé s delší pedagogickou praxí na 1. stupni ZŠ.

Po prostudování textu budete znát:

- Cíle a specifika pedagogických praxí – praxe a výuka v prvním ročníku; hospitační praxe; projektová praxe; souvislá praxe.
- Požadavky na realizaci jednotlivých praxí.
- Vybrané strategie učitelů z praxe pro efektivní výuku.

Získáte:

- Přehled o cílech, metodických a organizačních pokynech a požadavcích na realizaci pedagogických praxí (Výuka a praxe v 1. ročníku; Souvislá hospitačně asistentská praxe; Souvislá projektová praxe; Souvislá profesní praxe), které absolvujete v průběhu profesní přípravy v rámci studia učitelství 1. stupně ZŠ.
- Náměty pro efektivní výuku od učitelů z praxe.

1 Souvislá praxe a specifika výuky v 1. ročníku ZŠ

(Marie Švrčková)

V této kapitole se dozvíte:

- jaká jsou specifika a význam praxe v 1. ročníku ZŠ pro VŠ studenta, tzn. na které aspekty a požadavky praxe by se měl student zaměřit, aby praxe pro něj byla maximálně přínosná,
- jaké jsou zásady vedení výuky v 1. ročníku, jak vést efektivní výuku,
- jaké jsou specifické úkoly a cíle 1. ročníku (pro žáka i učitele) a jak na ně v praxi,
- náměty a příklady dobré praxe pro vedení Vaší výuky v 1. ročníku.

Po jejím prostudování byste měli být schopni:

- objasnit specifika a význam praxe v 1. ročníku ZŠ pro VŠ studenta,
- vysvětlit a popsat základní specifika výuky v 1. ročníku ZŠ, v čem spočívá náročnost vedení výuky v 1. ročníku pro učitele (pro VŠ studenta),
- charakterizovat zásady vedení výuky v 1. ročníku ZŠ a vysvětlit jejich význam pro vlastní praxi,
- objasnit specifické úkoly a cíle 1. ročníku, jak pro žáka, tak učitele,
- samostatně se podílet na vedení vyučovacího procesu v 1. ročníku ZŠ, vést efektivní výuku.

Klíčová slova kapitoly: specifika výuky v 1. ročníku, praxe v 1. ročníku, žák 1. ročníku, zásady vedení výuky v 1. ročníku, cíle a úkoly 1. ročníku.

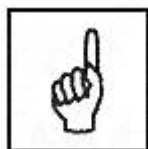
Průvodce studiem

Uvedení do problematiky

Na zvládnutí této kapitoly budete potřebovat asi 1,5 hodiny, tak se pohodlně usadte a nenechte se nikým a ničím rušit.

1.1 Cíle a význam souvislé praxe v 1. ročníku ZŠ

Praxe v procesu výuky v 1. ročníku ZŠ má řadu specifíků na rozdíl od praxe ve vyšších ročnících ZŠ. Tato specifika vyplývají již ze samotného požadavku profesionality a zvýšených nároků na učitele vyučující v tomto ročníku, neboť jeho hlavním úkolem je uvést žáky do samotného učebního procesu, s nímž žáci nemají doposud žádné zkušenosti (mimo MŠ) a **vytvořit pozitivní vztah jak ke škole, tak k procesu učení** (aby nebylo pro žáky jen povinností, ale také zábavou). Učitel se podílí na **zvládnutí školní zátěže žáka** a zároveň pomáhá žákům **utvořit „partnerský kolektiv“ třídy**, ve kterém budou žáci trávit další školní léta.

S uvedením žáka do učebního procesu souvisí však také řada „formálních“ povinností učitele, ke kterým patří především **administrativa, tj. zavedení žáka do školní dokumentace** a evidence důležitých údajů o jeho osobě a rodině, s níž bude školní zařízení po dobu školní docházky žáka spolupracovat. Tato dokumentace „putuje“ se žákem (při změně vyučujícího ve vyšším ročníku, při změně školského zařízení apod.), ale zároveň je dokladem o fungování učebního procesu po celé období docházky do ZŠ. Proto je velice důležité, aby se student seznámil také s administrativou školní výuky a neopomíjel tuto složku, neboť je velice důležitá.

Uveďme si nyní **klíčové aspekty a požadavky praxe na studenta**, které by měl v průběhu realizace praxe v 1. ročníku zvládnout, aby tato praxe byla v jeho profesním růstu a v následujících letech **„přínosná“**. Nastoupí-li student (v následujících letech již jako učitel „profesionál“) do školního zařízení, kde realizuje svou praxi, měl by v průběhu této praxe realizovat tyto kroky:

1. **Seznámit se s prostory školního areálu a budovy školy** – využití učebních prostorů (třídních a mimo třídních – tělocvična, kluby, specializované učebny...) pro výuku, zvážit možnosti realizace vlastní výuky (výuka nemusí být soustředěna jen v prostorách kmenové třídy, některá zařízení mají např. pro výuku výchov specializované výukové prostory, jež jsou k tomuto účelu vybaveny – výtvarné třídy apod., což ušetří přípravu pracovního místa na výuku a úklid), dále musí zjistit

požadavky na bezpečnost organizace výuky (nebezpečí úrazu apod.) – areálem školského zařízení by měl studenta provést zaměstnanec školy – tj. nejlépe „uvádějící učitel“ nebo vedení školy či pověřený pracovník zařízení.

2. **Seznámit se se školní dokumentací** – je záležitostí každého studenta, aby se ve vlastním zájmu seznámil s klíčovými dokumenty školní administrativy, tj.:
  - **se školním vzdělávacím programem školského zařízení (ŠVP ZŠ)** – jsou zde uvedena specifika konkrétního školského zařízení, požadavky na výuku apod. (tyto dokumenty se v jednotlivých zařízeních liší), aby jeho výuka byla efektivní a nenarušovala podmínky a chod školského zařízení,
  - **se školním řádem** – organizační a provozní podmínky zařízení, povinnosti žáka,
  - s **třídní knihou** a způsobem jejího vyplňování – s tímto dokumentem seznámí studenta uvádějící učitel praxe – pro vlastní profesní praxi studenta je důležité umět vyplnit tento dokument, který je důležitou zpětnou vazbou o průběhu výuky dané třídy,
  - s vyplňováním a zápisem údajů do **třídního výkazu** – tento dokument je také dokladem o efektivitě výuky a zároveň o studijním úspěchu žáků celé třídy,
  - se způsobem vyplňování tzv. **katalogových listů** (pouze v 1. ročníku) – tento list je osobním záznamem o žákovi (osobní údaje, zdravotní stav, studijní výsledky, potřebné údaje o rodičích apod.) – dnes existují speciální programy PC verze a nebo je učitel vyplňuje ručně v tištěné verzi,
  - předběžně se student může také seznámit s požadavky na vyplnění **zprávy pro PPP** a způsobem jejího vyplnění – v případě na podezření specifické poruchy učení žáka nebo jeví-li se žák od počátku nastoupení do školního vzdělávání „problémově“, žádá učitel po dohodě s rodiči o diagnostické vyšetření PPP,
  - student se také může podílet na vyplňování záznamů o prospěchu žáka, tj. vyplňování žákovské knížky – dnes má řada škol své specifické „knížky“ např. knihy či deníky úspěchu apod., učitel hodnotí nejen žákův učební prospěch, ale také rozvoj „klíčových kompetencí“ a zapojení do výuky apod.,

- dále doporučujeme studentům, aby se (po dohodě s uvádějícím učitelem) také podíleli na **opravě žákových prací**, tj. na opravě cvičných sešitů či písanek, domácích úkolů či prac. listů apod., aby si vyzkoušeli náročnost zpětné vazby specifické především pro 1. ročník.

Dále by se měl student seznámit:

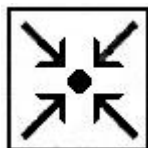
3. **Se zdravotním stavem žáků, které bude vyučovat** – má-li některý žák alergie, bere-li pravidelně léky, je-li po úraze apod., aby žákovi nezpůsobil újmu na zdraví a jeho stav např. „nepřiměřenými“ požadavky nezhoršil, dále by měl být informován také **o rodinném zázemí žáka** či výchovných potížích (v případě rozvodového řízení rodičů a nebo úmrtí, a brát na toto ohled při práci s jednotlivými tématy ve výuce apod.).
4. **Pravidelně se informovat o požadavcích na výuku ze strany vedení školy**, navštívit před výukou sborovnu, kde je tzv. „**informační tabule**“ s informacemi např. o plánovaných akcích jiných tříd, obsazení učeben, organizační podmínky chodu školy pro následující týden apod.
5. **Zjistit si materiální vybavení kabinetu pro 1. stupeň – vybavení pomůckami speciálně pro 1. třídu – tj. specifický didaktický materiál k učivu 1. ročníku** (závěsné plakáty s písmeny, s jazykovými jevy, s psacím písmem, s prvoučnou či matematickou látkou, počítadla, didaktické hry k nácviu abecedy, stavebnice apod.), popř. zjistit možnosti využití různých didaktických prostředků pro názornost výuky od uvádějícího učitele, totéž se také týká **možnosti využití např. kopírek, PC učeben, interaktivní tabule** ve výuce, **vybavení pro výtvarnou a pracovní výchovu, vybavení tělocvičny apod.**
6. V případě realizace vlastních projektů do budoucnosti doporučujeme studentům, aby si **ověřili, případně dopředu zajistili u uvádějícího učitele souhlas od rodičů**, např. k fotografování či natáčení výuky, souhlas pro využití dětmi vytvořených „produktů“ apod. **Bez souhlasu rodičů dnes není možné takto pořízený materiál (na praxi) využít ani pro potřeby studia.**
7. **Pokusit se samostatně připravit** pro vlastní výuku (a nebo výuku uvádějícího učitele) učivo na „**tabuli**“ (tj. předepsat učební látku – např. písmena či slova s obrázky pro čtení, pro nácvik psacího tvaru ve psaní)

- nebo si připravit magnetickou tabuli, **nástěnku** s učební látkou či výtvary žáků apod., pokusit se **připravit si vlastní pracovní listy** či jiný potřebný materiál pro výuku.
8. Při přípravě vlastních vyučovacích hodin **dbát na požadavky rozvrhu** (posloupnost vyučovacích hodin jednotlivých předmětů), respektovat ve výuce výkonnostní křivku žáka, bude-li student připravovat např. blokovou výuku apod.
  9. V případě možností a vstřícnosti uvádějícího učitele společně s ním **využít možnosti vyzkoušet si plně „pracovní nasazení“ po celý den**, tj. kromě vlastní přípravy na hodinu (učebny, pomůcek, oprav prací apod.) využít také možnosti konzultace s rodiči či působení na doзору (tj. dohlížení na bezpečnost žáků v době přestávek v prostorách školy, kde je žáci mohou trávit) – některé školy nabízí dětem k využití přestávek sportovního vybavení, tj. žebřin a náradí na chodbách školy, kde k tomu mají přizpůsobené prostory.
  10. Doporučujeme také studentům, aby se **účastnili i jiných školních aktivit mimo vyučování v kmenové třídě**, tj. zájmových kroužků aj., ale také aby se v rámci možností účastnili pedagogických porad nebo konzultace s rodiči, upozorňujeme však, že v případě této účasti se předpokládá, že student nezneužije získané informace pro jiné účely než studijní.

1.2 Zásady vedení výuky v 1. ročníku ZŠ

Z pedagogiky a psychologie víte, že vstup dítěte do 1. třídy je velice důležitým vývojovým mezníkem (z hlediska školní zralosti a připravenosti), ale zároveň „bránou“ pro jeho utvoření si vztahu ke „škole“ a k procesu „učení“ po další období školní docházky. Pro dítě je to jeden z nejnáročnějších ročníků školní docházky, neboť je vystaveno zcela novým situacím, které se pro ně mohou stát zátěžové. Dítě se seznamuje nejen s novými rolami školáka a žáka, ale poprvé se zde setkává s řízeným výukovým procesem, pro nějž je důležitý také jeho výkon – výsledek (zatímco v MŠ proces). Aby byl proces adaptace žáka v tomto období úspěšný, je pro učitele (studenta) velice důležité od samého počátku výuky žáků v tomto ročníku respektovat několik důležitých zásad, specifických především pro výuku v 1. ročníku ZŠ. Proto ve výuce:

- svou metodikou vedení procesu výuky plynule navazujeme na předškolní výchovu. Proto je zpočátku dominantní metodou ve výuce v 1. ročníku **hra** (didaktická hra!) a zábavné formy výuky, kterými žáka motivujeme k učení a zároveň prezentujeme učební látku (nebojte se využívat také prvků dramatické výchovy pro zaujetí žáka, vstupování do role aj.); je však důležité v závěru hry zhodnotit její přínos, tj. „*Co jsme se hrou naučili?*“;
- snažíme se respektovat „osobnostní“ přístup k dítěti, učitel zaujímá ve výuce roli „facilitátora“ žákova rozvoje, tj. respektuje individuální potřeby žáka a individuální vzdělávací možnosti žáka, klade důraz na vnitřní motivaci – přizpůsobuje výběr metod, forem a obsahu práce, způsob hodnocení, způsob domácí přípravy, organizace mimo vyučování (pozor na autoritativní vedení výuky, které má spíše negativní dopad na žáka a jeho přístup ke škole. Neznamena to však, že dětem nevymežíme jisté hranice!);
- respektujeme výkonnostní křivku žáka v průběhu vedení každé hodiny, tj. vidíme-li, že zájem žáků opadá z důvodu únavy, vyvětráme místnost, střídáme aktivity, zařadíme pohyb – tělovýchovnou chvílku (např. taneček, uvolňovací cvičení při hudbě, pohybovou hru apod., stejně tak, vidíme-li, že žáci mají potíže s udržením pozornosti a jsou nesoustředění, zařadíme zklidňující relaxační nebo dechové cvičení);

Příklad:

Příklad tělovýchovné chvílky – protažení, např. v lavici, děti si však musí sednout z židlí do uličky, aby měly kolem sebe prostor:

Každé ráno (*vzpažit*) **cvičí Áda**, (*dva hmity*)

aby narovnal (*předpažit pokrčení v loktu a dva hmity*) **si záda**. (*upažit*)

Nožky natahuje silně, (*uchopit se rukama židle, natáhnout postupně obě nohy dopředu*)

cvičí rád a cvičí pilně. (*kopání nohou ve vzduchu v přednožení*)

A pak vzhůru vytáhne se (*výskok ze židle do stoje ve vzpažení*)

rovně jako jedle v lese. (*ve vzpažení se natahovat pro šišky*)

Ještě výš – a potom rázem, (*spouštět ruce dolů jako mletí „mlýnku“ – předloktím až do dřepu*)

zlehouchka se snese na zem. (*opět si sednout na židli*)

(doporučujeme zopakovat 2× za sebou)

- variujeme základní metodické postupy (kombinace výukových metod, forem), uplatňujeme metody problémového a kooperativního učení, činnostní princip a prožitkové učení v průběhu každé hodiny – střídáme aktivity, a to především z důvodu udržení pozornosti žáků, která je v 1. ročníku cca 10–15 min (přesto ji vhodnou volbou metod můžeme zvýšit a udržet žáky aktivní po celou dobu 45 min trvání vyučovací hodiny) – nevýhoda „frontální výuky“;
- využíváme pro žáky přitažlivé pomůcky – didaktické prostředky (obrázky, jazykové hry – stavebnice s písmenky, karty, nástěnné obrazy, CD, interaktivní tabule, maňásky, loutky apod.), respektujeme zásadu názornosti, především v 1. třídě, neboť žáci potřebují vždy vidět, co se učí – pro snazší zapamatování si (převládá stále „konkrétní myšlení“);
- uvědomujeme si význam žákovy motivace k učení – různorodost motivace: motivace v průběhu celé hodiny, ne pouze na jejím začátku – pro motivovanost žáků a pestrost výuky zařazujeme návštěvy různých zařízení (ZOO, knihovny, chovatelské stanice, zdravotní centra, dopravní hřiště apod.);
- respektujeme zásadu přiměřené náročnosti, posloupnosti metodických kroků (vždy postupujeme od jednoduššího ke složitějšímu, od jednotlivých částí k celku apod.);
- Vždy hodnotíme, **co žák umí**, čeho dosáhl v individuálním rozvoji sebe sama (pozitivní motivace), nikoliv chyby, a to, co žák neumí, co ještě nezvládl (proto při hodnocení nezvýrazňujeme počet chyb, nýbrž počet správných odpovědí a řešení) – podporujeme žákovo zdravé sebehodnocení – nikdy nesrovnáváme žáka s celým kolektivem;
- klademe důraz na spolupráci se spolužáky, s rodinou, s odborníky (pro výuku prvouky např. chovatelů, policistů, lékařů apod., pro výuku čtení knihovníků, spisovatelů, ilustrátorů atd.).

Otázka k zamyšlení

Proč je především v 1. třídě důležitý „osobnostní přístup“ k žákům?

Jaký dopad na žáka může mít přísný autoritativní přístup?

1.3 Specifika výuky v 1. ročníku (pro žáka i učitele) a jak na ně v praxi

Pokusme si nyní vymezit základní specifika výuky, charakteristická pouze pro 1. ročník ZŠ, která vyplývají z faktu, že žák nezná školní prostředí (budovu školy, neorientuje se), nemá předchozí zkušenosti, na které by mohl navázat (pouze z MŠ, kde procházel organizovanou výukou), fyzicky nezná osobnost učitelky, vstupuje do nového kolektivu atd. Doposud se o škole dozvídal jen zprostředkovaně a okolí jej víceméně školou „strašilo“ („počkej, až půjdeš do školy, tam si už nebudeš hrát, škola, to není žádná zábava... to jsou povinnosti, ve škole ti dá za to paní učitelka pětku...“), to vše však vyváží pocit těšení se a radost z toho, co nového se dítě ve škole naučí a také pocit, že stoupne jeho sociální status ze „školkového dítěte“ na „školáka“. Přesto je vstup do školy pro žáka psychickou zátěží, neboť se vstupem od školy se pro něj mění denní režim, nastávají povinnosti – příprava na výuku atp. Proto musíme brát tento zřetel na vědomí, a právě naším přístupem k žákům, a to především v prvních měsících, se jim pokusit „adaptaci“ **na nové prostředí usnadnit vhodnou volbou organizačních metod a forem a plynule navázat na MŠ**. Nikdy však nesmíme zapomínat na to, že se touto formou pokoušíme dětem nastavit jistá pravidla chodu vyučovacího procesu a řád (jak již v samotné organizaci výuky, tak v přípravě na vyučovací proces a učení se – ve škole, doma).

Příklad:

Jak vést a koordinovat žáky, aniž bychom museli využívat metod přísně autoritativního přístupu?

Od počátku berte žáky jako „partnery“ a domluvte se s nimi na **smluvených signálech**, které se budou dodržovat a které budou mít svůj specifický význam pro chod „třídy“. Samozřejmě, že je musí respektovat všichni a za nedodržení budou vyvozeny patřičné důsledky, na kterých se také s nimi domluvíte.

Chceme-li, aby se třída ztišila (např. po volné hře nebo při přechodu z jedné činnosti do druhé), můžeme použít např. signály:

1. **Kouzelný zvoneček**, kterým ztišíte třídu – na zazvonění se děti uklidní, neboť zvoneček je „proměň“ např. v sochy... Motivaci můžete použít z pohádky a nebo si ji vymyslete.
2. **Kouzelná čepice či jiný, ale viditelný prvek** – když si ji učitel nasadí, znamená to pro žáky dodržení smluveného pravidla.
3. **Zvednutí ruky (vzpažení)** – každý žák, který spatří učitelovu/učitelčinu zvednutou ruku se ztiší a zůstává na místě a nebo se přemístí do své lavice (záleží na vaší domluvě); svou ruku zvedne také (*čímž dává najevo přijetí signálu „vím, že se mám ztišit“*) – učitel/ka vyčkává, až celá třída takto zareaguje. Poté může dávat další organizační pokyny.
4. **Námořnický/kapitánský postoj** – stoj vzpřímený a ruka je pokrčena ve výši čela ve významu POZOR (význam signálu pro chod třídy může být totožný jako výše nebo dle Vaší dohody s třídou).
5. **Zaklínadlo** – domluvte se např. na nějakém zaklínadle nebo kouzelné formulí – v dramatické výchově se používá slovo **ŠTRONZO, na toto slovo všichni zkamení a zůstanou stát na svých místech** – vymyslete si své „zaklínadlo“.
6. **Barvy a jejich symbolika** – využít také můžete významu různých barev a karet s barvami – **červená znamená STOP (každý, kdo spatří tuto barvu zkamení)**; využijte klidně významu jako na semaforu nebo jako ve fotbale.
7. **Nebojte se využít prvků z dramatické výchovy!**

Úkol k textu:

Které signály nebo pravidla používala Vaše paní učitelka, když jste byli v 1. třídě? Vymyslete si příklady jiných signálů, kterými budete koordinovat svou třídu.

Část pro zájemce

Nyní se obraťme k problematice **nedodržování smluvených pravidel a signálů.**

Jakou formou dovést žáky k uvědomění si své chyby a důsledku tohoto porušení? Trestat nebo netrestat?

V každém případě musíme mít na paměti jednu důležitou věc, a to, že v 1. ročníku **utváříme u žáků pozitivní vztah k učení a ke škole**, a z toho faktu bychom měli také vycházet v případě trestání. Proto určitě nedoporučujeme trestat nějakou učební činností, tj. **ČTENÍM, OPISEM, PŘEPISEM, DOMÁCÍM ÚKOLEM NAVÍC APOD.**

Pozor, tímto způsobem byste byli na dobré cestě vytvořit u žáků negativní postoj k těmto činnostem! A co takové postavení **na „hanbu“, do kouta** apod.? Dokážete se vžít do pocitu, který „viník“ musí v koutě prožívat, a jak se tyto pocity odrazí na jeho dalším chování? Ani tato cesta není správná!

Nám se osvědčily tyto postupy: **Nechat žáka vyzkoušet si roli „učitele“**, kterého třída či žák neposlouchá a srovnat jeho pocit s učitelským (*bylo to pro tebe příjemné, líbilo se ti to?*). Držet se tedy pravidla **„Co nechceš, aby druhí konali tobě, nečiň ty jim!“**

Klidně si s tímto žákem na chvíli vyměňte úkol a nebojte se usednout do lavice. Totéž platí, vyrušuje-li žák během Vašeho vysvětlování učiva: *„Když nemusíš dávat pozor, určitě to již umíš jako já, pojď to vysvětlit místo mne všem ostatním a poděl se s námi o své zkušenosti.“*

V případě, že žák rozptyluje pozornost osobních žáků, např. vtípky, fórky a posměšným chováním, tj. dělá ze sebe „šaška“, dejte mu prostor k realizaci a zaveďte třeba **5 min SMÍCHU** a nechte žáka „profesionálně“, v jemu vymezený čas, pobavit třídu. Uvidíte výsledek. Vždy však dbejte na to, abyste žáky **NEPONÍŽILI** a neublížili jim na sebestojnosti.

Otázky k zamyšlení:

Vzpomenete si, jak jste byli trestáni Vy, když jste chodili do základní školy? Jaký dopad měl na Vaši psychiku daný trest, jak jste jej prožívali?

Úkol:

Uveďte konkrétní případy řešení problémových situací, které jste zažili např. na náslechových praxích, jak je řešil/a učitel/ka – tj. jaké řešení či trest pro danou situaci zvolil/a? Jednali byste stejně? Jak jinak by se dala konkrétní situace řešit a jak byste ji řešili Vy?

Jedním ze specifických úkolů 1. ročníku je **„naučit žáky kolektivně spolupracovat a vést je k utváření třídního kolektivu, aby žáci pracovali jako „tým“.**

Žáci by si měli pod Vaším vedením uvědomit význam třídního kolektivu a to, že tento kolektiv třídy je bude provázet po celou dobu školní docházky do základní školy. I zde platí pravidlo, že je potřeba brát žáky jako „partnery“.

Pro úspěšné splnění tohoto úkolu doporučujeme, abyste již v prvních měsících vytvořili se žáky **„seznam pravidel“**, které se budou dodržovat. Jakousi vlastní **„TŘÍDNÍ SMLOUVU“**. Vaším stěžejním úkolem je, abyste na „třídní poradě“, ve které bude tato „SMLOUVA“ projednávána, měli zhruba připraveny ty nejdůležitější body a společně je pak se žáky stanovili a vysvětlili si jejich význam v praxi a důležitost pro běžný život a životní situace. Tuto Třídní smlouvu pak každý žák stvrdí svým podpisem a Vy ji vyvěste ve třídě na viditelné místo.

Příklad:

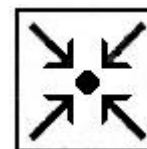
Vaše **„Třídní smlouva“** by mohla vypadat:

Svým podpisem stvrdzují, že budu dodržovat body této smlouvy, abych se v naší třídě cítil dobře a do školy chodil rád:

1. Budu s každým kamarád, protože kamarád se vždy za mne postaví a pomůže mi.
2. Rád a bez vyzvání pomohu každému bez rozdílu, protože vím, že až budu potřebovat já, také mi ostatní pomohou...

Apod. Sami si vytvořte pravidla, která bude potřebovat právě Váš třídní kolektiv. I prvňáčci tato pravidla potřebují, veďte je od samého počátku k uvědomění si zodpovědnosti za své jednání a podporujte rozvoj vzájemných vztahů. **Rozvíjíte tím kompetence sociální a interpersonální!**

V prvních měsících výuky v 1. ročníku budete muset při plánování učebních činností a celého vyučovacího procesu počítat s tím, že **Vaším klíčovým úkolem bude zpočátku naučit žáky se na vlastní hodiny jednotlivých předmětů připravit, tj. vědět, které pomůcky a učebnice žák bude v danou hodinu potřebovat**, aby je pak nemusel hledat v aktovce či v šatně, a tím nezdržoval jak sám sebe, tak celý kolektiv třídy. Tato skutečnost zásadně ovlivňuje průběh vyučovacího procesu. Je důležité **vést žáky k samostatnosti**,

což by si měli také uvědomit samotní rodiče (proto je také s touto skutečností seznamte hned na prvních třídních schůzkách), kteří mají tendenci vždy po příchodu do školy za žáky vše připravit, aby tak urychlili celou situaci. Vzhledem k tomu, že žáci ještě neumí číst, poznávají jednotlivé učebnice podle obrázků a specifických symbolů. Totéž platí také o čtení rozvrhu. Proto si klidně pro první polovinu roku připravte značky – symboly pro jednotlivé předměty a tento rozvrh dejte žákům, aby se podle něj sami na jednotlivé hodiny připravovali:

Např. **Český jazyk** – knížka

Matematika – číslice

Prvouka – les apod.

Důležitá je především **motivovanost žáka a zpětná vazba** v úspěšnosti jeho přípravy na vyučovací proces. K tomuto účelu použijte **maňáska** a nebo **loutku**, která bude žákům radit, pomáhat jim a kontrolovat správnost jejich počínání. Využít lze pohádkových postav nebo hrdinů z dětských příběhů, např. postavu ŠIMSU, z knihy o prvňákovi od spisovatelky Hany Doskočilové.

Uvědomte si, že správnou přípravu na hodinu musíte v úvodních měsících pravidelně se žáky kontrolovat vždy před zahájením učebního procesu (po celé září, říjen). Na výuku by žáci měli mít připraveny pouze ty pomůcky, které budou potřebovat, tj.:

- **pouzdro** (v něm: vždy 2 zastrouhané tužky, strouhátko, pastelky, později pero a náplně, guma není potřeba),
- **úkolníček** – tj. poznámkový bloček na úkoly a vzkazy pro rodiče (deníček),
- **sešit pro hodnocení** – žákovskou knížku (nebo Deník úspěchů),
- **učebnici** – pro daný vyučovací předmět,
- **pracovní sešit** – pokud je k sestavě učebnic,
- **sešit** – zpočátku pro kreslení úkolů a pro psaní poznámek a učiva.

Velice důležitá je **vlastní osobnost a přístup učitele k dětem**, tj. milý přístup a pozitivní hodnocení – neustále žáky pozitivně hodnotíme za dílčí úspěchy, chválíme je a zvedáme jejich sebevědomí. U pomalejších žáků oceňujeme

jakékoli drobné úspěchy a nikdy je nesrovnáváme s kolektivem, respektujeme jejich tempo.

První měsíce školní docházky jsou pro žáky nejnáročnějším obdobím. Žáci se seznamují s celou řadou svých povinností i mimo učební látku 1. ročníku, a vše musí zvládnout. Od dodržování organizačních podmínek chodu školy a výuky, školního řádu, až po společenská pravidla a vlastní samostatnost. Proto zde má kladné hodnocení, byť jen malých pokroků, svůj velký význam pro žákův individuální rozvoj.

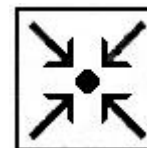
Je důležité, aby žák znal význam přestávky mezi jednotlivými hodinami – přestávka neslouží pouze k hraní a k odpočinku či „zlobení“, jak se žáci domnívají. Již od **prvních dnů vysvětlíme žákům, jak přestávku efektivně využívat, k tomuto účelu můžeme využít motivačního příběhu či maňáska.** Žáci by měli vědět, že přestávku zahajuje učitel a že jim slouží k přípravě na další vyučovací hodinu – tj. aby si nejprve připravili potřebné pomůcky na vyučování dle rozvrhu, případně si připravili pracovní místo nebo se převlékli do tělocvičného úboru, aby si zašli na toaletu a aby se najedli a napili. Poté mohou přestávku využít volným způsobem ke hře nebo komunikaci se spolužáky.

Z těchto výše uvedených důvodů považujeme za důležité shrnout podstatné body a povinnosti žáka prvňáka, které jsou specifické pouze pro tento ročník. Proto si kromě třídního DESATERA můžete připravit DIPLOM či jiný hodnotící list toho, co žáci za první období zvládli, např. **DESATERO PRVNĚČKA** a žáky jím odměnit třeba i s odznakem či jiným způsobem.

Příklad: DESATERO PRVNĚČKA

(aneb co musí vědět každý správný prvňák)

1. Zním své celé jméno a vím, kolik mám let, také znám celé jméno svých rodičů.
2. Víím, kde bydlím – znám svou adresu domů.
3. Zním svou školu a svou třídu, dokáži se samostatně připravit na vyučování podle rozvrhu (umím si na lavici porovnat věci, správně si uložit pomůcky do aktovky, uklidit hračky a pastelky tam, kam patří).
4. Zním cestu do školy, umím bezpečně přejít přechod pro chodce.

5. Správně držím tužku i pastelku, vím, jak právně sedět v lavici a za stolem, aby mě nebolela záda.
6. Dovedu správně držet nůžky a vystříhovat, po práci si vždy uklidím své pracovní místo.
7. Zním zásady hygieny – vím, že před jídlem i po jídle si musím umýt ruce – ruce si umývám i po použití WC; vím, jak správně trávit přestávku.
8. Jsem samostatný v převlékání a obouvání – umím si sám obout boty, zavázat tkaničky a rychle se obléci do tělocvičného úboru.
9. Vždy dbám pokynů paní učitelky a dospělých.
10. Zním zásady slušného chování – vím, kdy mám pozdravit.

Úkol:

Vytvořte si seznam nejdůležitějších bodů, které podle Vás musí za první pololetí prvňáček zvládnout. Dejte mu „motivační“ název. Tento seznam vyvěste ve třídě a seznamte s ním také rodiče, budou-li mít žáci s nějakým bodem potíže.

1.4 Příklady dobré praxe

Pro inspiraci nabízíme pár dalších příkladů naší praxe, které se nám osvědčily při práci s dětmi, třeba pomohou i Vám a usnadní Vám praxi v 1. třídě.

Příklady:

Jak zahájit den a nebo hodinu?

Doporučujeme, abyste den zahajovali tzv. **ranním komunikačním kruhem** – dozvíte se od dětí, jakou mají náladu, jak se cítí, co prožily o víkendu..., případně motivujte výuku **příběhem**, Vaší **dramatizací učiva – vstoupení do role, vystoupením maňáska**, který potřebuje např. pomoci s úkolem, se situací apod., **čtením pohádky** atd.

V úvodu hodiny můžete zařadit také **didaktickou hru** – za účelem navození příjemné pracovní atmosféry nebo k zopakování učiva, k rozvoji jazykových dovedností žáků či pohybovému uvolnění – taneček, krátkou rozcvičku.

Zaříd'te a vybavte si audiotéku

Vždy mějte připraveny po ruce magnetofonové nahrávky a nebo CD s dětskými písničkami či hudbou k pohybu a k tanci nebo k relaxaci a pohádkami k učivu. Oživte jimi vyučovací hodinu. Zeptejte se dětí, jaká hudba a interpreti jsou jejich oblíbenými, a podle toho si vybavte svou audiotéku. Nebojte se půjčit si CD od dětí. Sami nabídněte dětem zajímavý poslech.

Jak realizovat hodinu?

Po zahajovací části – komunikačním kruhem nebo pohybovým uvolněním žáky:

- 1) seznámte s cílem hodiny – co se dnes budou učit, co budou umět a na co navazujete; co bude obsahem hodiny,
- 2) motivujte je k učení – pohádkou, didaktickou hrou, maňáskem, loutkou, příběhem ze života dětí,
- 3) zopakujte s nimi zábavnou formou předchozí učivo, abyste zjistili úroveň znalostí dětí a věděli, jak navázat novou látkou – využijte pracovní list, soutěže ve skupinkách, v družstvech, zadejte úkoly ve dvojicích apod.,
- 4) představte novou učební látku – využívejte názorných pomůcek – obrázků, plakátů, stavebnic, kostek, mazacích tabulek... Zapojte do učení celou „bytost“ žáka se všemi smysly;
- 5) upevněte probranou látku jednoduchým cvičením – pracovním listem, úkolem v prac. sešitě, samostatnou prací žáků;
- 6) nezapomeňte zhodnotit dnešní hodinu – využijte opět komunikačního kruhu či jinou formu hodnocení; zjistěte od žáků, co se dnes naučili, ved'te žáky k tomu, aby dokázali popsat své pokroky;
- 7) motivujte žáky na další hodinu a novou učební látku.

Udělejte dětem každý den výjimečný a snažte se, aby každý žák měl pocit, že je součástí svého třídního kolektivu a do školy se těšil, proto s dětmi např. dodržujte oslavu jejich narozenin a svátků.

Pro takové události si vyrobte zvláštní připínací cedulky, které oslavence „označí“ – např. cedulka „OSLAVENEC“ nebo „MÁM HEZKÝ DEN“.

Tito žáci budou mít v daný den zvláštní privilegia, např. jim splníte přání, budou zvonit kouzelným zvonečkem, budou sedět se svým kamarádem, půjdou první v řadě na oběd či na vycházce, ponесou paní učitelce klíče apod.

Odznaky můžete děti odměňovat **za povedou práci nebo splnění náročného úkolu v jednotlivých předmětech: DNES SE MI POVEDLO...** Doporučujeme, abyste si pro úspěchy každého žáka vytvořili nástěnku a tabuli CTI a ÚSPĚCHŮ, kde budou úspěchy žáků zaznamenávány. Případně si vyrobte nástěnky tak, aby na nich každý žák měl své místo se svým jménem, kde budete vždy vyvěšovat jak jeho výtvarné práce, tak diplomy nebo odznaky apod.

Zábavné povinnosti?

Ved'te děti k plnění školních povinností, ke kterým patří tzv. služby. Motivujte k tomu děti zábavně a udělejte pro ně práci potěšením, na které se děti budou těšit. Motivujte je příběhem nebo pohádkou, kterou si můžete vymyslet a podle ní nazvat jednotlivé služby. Vyvěste vždy na nástěnku jméno žáka k symbolu služby a službu netradičně nazvěte. Šatnáře můžete nazvat „ŠERIF ŠATNÁŘ“. Dále třeba:

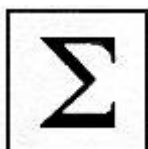
„ZÁMECKÝ ZAHRADNÍK“ (péče o květiny)

„KRÁLOVSKÝ ČISTIČ“ (služba na tabuli)

„KNIHOVNÍK“ (služba na rozdávání knih a sešitů)

V první třídě se však děti na tyto úkoly velice těší a jejich plnění berou velice zodpovědně.

Shrnutí kapitoly

Praxe a výuka v 1. ročníku ZŠ má řadu specifík, které jsou charakteristické pouze pro tento ročník. Proto je kladen vysoký požadavek na učitelovu

profesionalitu. Jeho hlavním úkolem je usnadnit žákovi proces adaptace (především v prvních měsících docházky) a pomoci mu zvládat nároky učebního procesu. Ve výuce respektujeme žákovu individualitu a jeho osobnost. Zábavnými metodami výuky a střídáním organizačních forem plynule navazujeme na přechod z MŠ. Nikdy nezapomínejme, že 1. ročník je „bránou“ ke kladnému vztahu žáka ke škole a k učení po další období školní docházky.

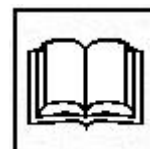
Kontrolní otázky a úkoly:

1. Které aspekty ztěžují učitelovu práci, jaká jsou specifika výuky 1. ročníku?
2. Jakým způsobem a kterými metodami lze u žáků 1. ročníku rozvíjet kompetence sociální a interpersonální?
3. Jakou úlohu sehrává ve výuce 1. ročníku hodnocení? Popište způsoby, kterými lze žákovi podat zpětnou vazbu o jeho výsledcích učebního procesu.
4. Jakými způsoby lze koordinovat žáky a vést třídu?

Citovaná a doporučená literatura

1. FISHER, R. *Učíme děti myslet a učit se*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-120-7.
2. HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.
3. KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-167-3.
4. KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tématická výuka*. Kroměříž: Spirála, 1995. ISBN 80-901873-1-5.
5. NELEŠOVSKÁ, A., SPÁČILOVÁ, H. *Didaktika primární školy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. 256 s. ISBN 80-244-1236-5.
6. NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 171 s. ISBN 80-247-0738-1.

7. PASH, M.; GERDNER, T. G.; SPÁRKA-LANĚROVÁ, G. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-127-4.

2 Souvislá hospitačně-asistentská praxe

(Alena Seberová, Taťána Göbelová)

V této kapitole se dozvíte:

- jaký je význam souvislé hospitačně-asistentské praxe a jaké cíle sleduje,
- kdy, kde a jak souvislá praxe probíhá a jaké požadavky jsou na studenty kladeny,
- co může student očekávat od školy a cvičného učitele praxe,
- příklady „dobré praxe“ a rady zkušených učitelů,
- jak reflektovat průběh a výsledky souvislé hospitačně-asistentské praxe.

Po jejím prostudování byste měli být schopni:

- vysvětlit význam souvislé hospitačně-asistentské praxe ve studiu oboru Učitelství 1. stupně základní školy,
- popsat cíle souvislé hospitačně-asistentské praxe, požadavky a úkoly kladené na studenty,
- porozumět požadavkům, které jsou kladeny na školu a cvičného učitele praxe,
- porozumět a aplikovat doporučení zkušených učitelů 1. stupně základní školy vztahující se k výuce dětí mladšího školního věku,
- vysvětlit význam reflexe a sebereflexe v učitelské profesi a v přípravném vzdělávání učitelů,
- realizovat sebereflexi rozvíjejících se pedagogických dovedností adepta učitelství.

Klíčová slova kapitoly: souvislá hospitačně-asistentská praxe, cvičný učitel praxe, pedagogická praxe, hospitace a hospitační záznam.

Průvodce studiem

V kapitole se dozvíte informace o průběhu a požadavcích pro realizaci souvislé hospitačně asistentské praxe.

Na zvládnutí této kapitoly budete potřebovat asi 1 hodinu, tak se pohodlně usadte a nenechte se nikým a ničím rušit.

2.1 Cíle a význam souvislé hospitačně-asistentské praxe

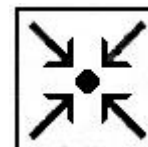
Hlavním cílem souvislé hospitačně-asistentské praxe je umožnit studentům nahlédnout do prostředí školního života a hlouběji poznávat reálné podmínky a potřeby učitelské profese formou hospitací ve vyučování a asistenci vážících se ke všem profesním činnostem učitelů. **Zásadní význam** této, v pořadí druhé, souvislé praxe spočívá v hlubším nahlédnutí do každodenní reality školního života a reality pedagogické praxe učitelů primárního vzdělávání. Se všemi povinnostmi, úkoly, profesními potřebami a požadavky. Se všemi očekávanými i zcela novými výchovnými a vzdělávacími situacemi, s nimiž se v běžné školní realitě setkávají jak učitelé, tak žáci a jejich rodiče.

Souvislá hospitačně-asistentská praxe je zařazena ve 4. ročníku studia a může být realizována ve dvou variantách. První varianta má podobu souvislé 2týdenní praxe, druhá varianta je realizována průběžně v době trvání pravidelné výuky daného semestru, nejméně v 10 pracovních dnech vždy v pátek, popř. podle individuální domluvy studenta se cvičným učitelem a vedením školy.

Je žádoucí, aby praxe probíhala v **jedné třídě 1. stupně základní školy**, kterou si studenti **vybírají sami**. Mohou kontaktovat nejprve možného cvičného učitele, a poté zažádat o realizaci praxe vedení školy. Popřípadě mohou kontaktovat nejprve ředitele školy a požádat o přidělení zkušeného cvičného učitele praxe. Studenti mohou přednostně využít fakultní školy Pedagogické fakulty Ostravské univerzity v Ostravě, seznam a kontakty naleznete na webových stránkách Centra pregraduálních praxí.

Cvičným učitelem praxe se může stát jakýkoli kvalifikovaný učitel 1. stupně základní školy, který má přímou pedagogickou praxi alespoň 5 let.

2.2 Metodická doporučení aneb co mě čeká a co mohu očekávat

Studenti se ve vybrané třídě plnohodnotně **zapojují** do školního i mimoškolního života, **asistují učitelé** při všech profesních činnostech (včetně mimovyučovacích a mimoškolních aktivit; práce se všemi formami pedagogické dokumentace apod.), **hospitují** ve výuce, **konzultují** s třídním učitelem (vedoucím učitelem praxe) jeho vlastní postupy plánování, realizace a hodnotící reflexe vyučovacích hodin. Jedna z dalších možností praxe je podrobné seznámení se s veškerou **pedagogickou dokumentací**, zásadami jejího vedení a evidence. S ohledem na rozvíjející se profesní dovednosti adeptů učitelství ponecháváme na zvážení vedoucího učitele praxe a studenta možnosti samostatných **vlastních vyučovacích pokusů studentů**.

Je velmi přínosné, má-li student možnost účastnit se v dané třídě (škole) realizovaných **forem spolupráce s rodiči** (třídních schůzek, individuálních konzultací s rodiči, neformálních akcí apod.), **celoškolních akcí** (školních projektů apod.), mimoškolních **zájmových činností dětí** (školní družiny, popř. zájmové kroužky); **pracovních porad** učitelů s vedením školy, popř. porady (semináře) k tvorbě a zavádění školního vzdělávacího programu.

Co mohu očekávat od cvičného učitele praxe a vedení školy?

Cvičný učitel praxe má umožnit studentům **asistovat při všech profesních činnostech** – vyučovacích, mimovyučovacích i mimoškolních (je-li to v možnostech školy). Měl by konzultovat se studentem procesy **plánování výuky** (didaktická analýza učiva), výběr učebnic a dalších učebních a metodických materiálů. Rovněž **analýza a reflexe realizovaných hodin**, při kterých studenti hospitují, patří k zásadním úkolům cvičného učitele praxe. Studentům by měla být dána příležitost nahlédnout do pedagogické dokumentace a poskytnutí praktických rad pro její vedení. Rovněž samostatné vedení dozorů studenty, pomoc při organizaci exkurzí, vycházek, divadelních představení apod., stejně jako organizace a hospitace při realizovaných

formách spolupráce s rodiči – třídních schůzek, individuálních pohovorů, příp. neformálních akcí a v neposlední řadě také účast na poradách vedení školy a učitelského sboru, příp. porad k tvorbě a realizaci ŠVP.

2.3 Specifika výuky na 1. stupni ZŠ a příklady „dobré praxe“

(Hana Durčáková)

Nabídku této práce – spoluautorství na této studijní opoře – jsem přijala zejména proto, že po studiu na Pedagogické fakultě – v době nástupu do mého prvního zaměstnání, mi chyběla „berlička“ ve formě jakéhokoliv know-how – tedy jakési kuchařky v mém oboru. Nebyť mé zavádějící paní učitelky Jany Bajgarové, spoustu věcí bych si v té době musela vytvořit, vyzkoušet, a to by samozřejmě trvalo spoustu let.

Jak se připravuji na výuku já? Přiznám se, že ne vždy je příprava rozsáhlé písemná, někdy stačí jen v bodech si uvědomit a poznačit, kam se chci dostat, jakou motivací by bylo nejlépe začít, jakou dobu se oné činnosti věnovat a v neposlední řadě si uvědomit, k jakým konkrétním dovednostem chci děti přivést. Také si obvykle napíši pár otázek v časové posloupnosti, které chci dětem položit. Velmi se osvědčila motivace, kterou si děti už buď prožily nebo určitě v životě prožijí, o tom by práce ve škole hlavně měla být.

Ukázka vyučovací hodiny:

Chci-li děti v 1. ročníku naučit sčítat a odčítat do 10, je dobré uvědomit si, jaké učivo se probírá v jiných předmětech, eventuálně jaký problém ve vztazích mezi dětmi zrovna řešíme a zkusím vymyslet motivaci. Řeším-li zrovna, že děti, když o přestávkách staví z kostek lega a jsou hotovy, zatímco ostatním dětem chybí kostky, vysvětluji pak, že je nutné, aby svůj hotový výrobek rozebrali a přenechali jej dalšímu z kamarádů na jeho výrobek.

Proto zvolím motivaci: Ondra měl postavenou zeď ze 7 kostek. Honza vedle něj chtěl začít stavět auto a na podvozek měl jen 3 kostky. Chtěl použít stejné množství kostek jako měl Ondra. Kolik kostek si musí Honza vzít od Ondry?

Dobré je také mít namalovány obrázky k této motivaci na tabuli nebo mít z papíru vystřižené postavy. Dobré je děti napnout, např. zavřete oči, mám pro vás překvapení – po víkendu k nám přišel někdo na návštěvu a abychom je nevylekali, musíme zavřít oči – atd. **cca 3 minuty**

Pokračování by bylo ve smyslu: „Myslíte si, že Ondra dá kostky Honzovi bez problému?“ Dále rozebírám s dětmi otázku kamarádství, domluvy, prosby a poděkování atd.

POZOR!! V tomto okamžiku je velmi nutné mít pod kontrolou časové rozvržení debaty, řízení dialogu, otázku pravidel – jedním z nich je Když mluví jeden, ostatní mlčí.

Také je nutné se **po 3–4 minutách** vrátit zpět k úkolu – je možné si tuto situaci zahrát jako scénku – opět ale jen v případě, že máme čas „pod kontrolou“.

Následuje zadání praktické činnosti, na níž si tuto úlohu zkusí každý sám. K tomu máme s dětmi ve třídě spoustu pomůcek, např. početní divadélko, což je obal od prázdné bonboniéry polepený jednobarevným papírem. Na horní straně jsou udělány dírký po pěti ve čtyřech řadách a k tomu několik udělaných „loutek“ z papíru ve tvaru motýlů, prasátek, kytiček, stromů, sluníčka – většího, to slouží k pravolevé orientaci, atd. **5 min**

K dispozici máme taky sadu fazolů v krabičce od žvýkaček nebo sadu papírových bankovek v obálce. S těmito pomůckami konkrétně řeším příklad $3+4=7$ nebo také $7-3=4$ záleží, jaký bude mít nápad na řešení problémů našeho Honzy některé z dětí.

Také se zastavím několikrát s otázkou: „Proč počítáme příklad $7-3=4$?“ Situaci s dítětem, které vůbec neví, o co jde, často také řeším tím, že dítě, které danému problému už rozumí, jej jde vysvětlit svému kamarádovi. Kolikrát děti použijí k sobě navzájem jazyk lépe srozumitelný, než my dospělí. ☺ **5 min**

Před plněním praktického úkolu a také ve chvíli, kdy jej děti dělají prakticky, předvádím úkol i já na tabuli, např. na papírových penězích.

Poté, co si děti úkol vyzkouší a potvrdí správnost výpočtu, **je čas na obměnu** činnosti, nejlépe tím, že vyzkouším již probranou látku z minulého období, např. porovnávání v pracovním listu nebo ve skupinách – např. úkolem v obálce, kdy mají děti vymyslet slovní úlohu na porovnání 8 je větší než 2.
10 min

Důležité při tvoření skupin je rozdělit děti podle schopnosti zapojení se – konkrétně „akční“ děti s méně aktivními.

Ve chvíli, kdy děti mají **samostatnou práci**, mám v záloze na velkém pracovním stole – většinou za katedrou u stěny – připravené nakopírované pracovní listy pro „rychlíky“, kteří už dokončí samostatnou práci např. v pracovním sešitě.

Na **závěr hodiny** mám většinou pro děti připravenou soutěž. Na stěnách v každém rohu nebo na šesti místech jsou připevněny papíry s číslicemi 5, 7, 9, 1, 3, 4 – jde o opakování učiva na sčítání a odčítání do 10. Dětem napřed vysvětlím, že si budeme hrát na letadla, která mají doletět na své letiště – např. po prázdninách je toto téma dětem blízké... může předcházet debata na téma prázdniny – jen lehce. **3 min**

Poté si ještě **zopakujeme** – ústy některého z dětí, co mají dělat, tedy že po vytažení papírku z klobouku necháme papír na lavici a nesmíme se jej dotýkat. Až po mém odstartování 3, 2, 1, start mohou papír rozbalit a přečtou si na něm příklad na + a – do 10. Jejich úkolem je rychle příklad vypočítat a jako letadlo doletět ke správnému letišti – tedy ke správné číslici na stěně. Nesmí se běhat, jinak by se letadla mohla „srazit“. Je třeba upřesnit pravidla **předem !!!**

Až vidím, že všechny děti už jsou na místech, začne kontrola, zda stojí správně – mohu použít někoho z dětí nebo po skupinách čtou děti jeden po druhém příklady a ostatní je kontrolují. Podle výsledků známkuji jednotlivce známku do slovníčku nebo samolepkou či razítkem. **10–15 min**

Jednou z nejdůležitějších věcí na vyučovací hodině je **závěr**, kdy si máme s dětmi připomenout, co jsme dělali, tedy shrnutí a také upozornění, co nám dělalo problémy a neméně důležité je – nemusí být ale každý den – zadání domácího úkolu. Výborné je zadat dětem praktický domácí úkol, např. zajdi do obchodu a zjisti, nebo lépe kup za své peníze z kapesného, dvě věci, které můžeš koupit celkem do 10 Kč. Buď je zítra přines, nebo nám o tom povykládaš. **5 min**

Jak na vedení třídy

Mám pro vedení třídy malé know-how, které se mi několikrát vrátilo jako dobrý bumerang ☺. Je to prosté: když jsem byla dítě, některé přístupy kantorů se mi líbily, některé již méně. Také jsem máma a vždy si tedy říkám, jak by se to líbilo mému synovi, jak by se to líbilo tehdy mně, i když srovnání doby mého dětství se v máločem – zejména z impulsů okolního světa – shoduje s dnešním. Samozřejmě s rozumem.

Při **prvních dnech**, kdy s třídou přicházím do kontaktu, se snažím nasadit atmosféru klidu, kamarádství, hlavně upřímnosti a snažím se uklidnit děti v tom, že mohou říct cokoliv, co si myslí... samozřejmě s mantinely slušnosti.

Za prvé zkusím **oslovit všechny ve třídě**, ideální je forma „promluvíme si s mušlí“ nebo „do hrníčku“. Nechám kolovat mušli z moře nebo hrníček a děti do něj mohou šeptat nebo říct nahlas co je těší nebo co je trápí a také mohou odmítnout říct cokoliv. Většinou z dětí opadne strach a potom můžeme navázat jiným tématem, např. pravidla chování.

Zkousím dětem naznačit, kterých oblastí se mají držet při **tvoření pravidel** třídy – po upřesnění je napíší na papír, přečtu je nahlas a odhlasujeme je, projdou jen ty, pro které bude většina třídy. Nejlépe do druhého dne napíšu asi čtyři heslovité věty na velký plakát, který děti z druhé strany podepíší nebo udělají obrázek – když je to na začátku 1. třídy – a vyvěsím plakát na místo, kde na něj děti vidí. Dobré je i hesla označit obrázkem, např.:

1. Když mluví jeden, ostatní mlčí a vedle obrázek přeškrtnutých úst.

2. **Snažím se být kamarád/ka** a vedle obrázek srdíčka nebo slunce.
3. **O přestávce si zajdu napřed na wc, pak se připravím na hodinu a odpočinu si** a vedle obrázek židle.
4. **Snažím se mluvit normálně, ne křičet, chci, aby nám tu bylo dobře** a vedle obrázek přeškrtnutého křičícího obličeje.

Je dobré, když v pravidlech převažují **optimisticky laděné věty**, ne zákazy, např. ANO budu klidný – NE NEBUDU KŘIČET !!!

Výukové metody by měly korespondovat s požadavkem, kam mají děti dojít – jaký je cíl vyučovací hodiny. Výborné v dnešní době je, že se nemusíme vázat na učebnice a pracovní sešity, ale můžeme si vymýšlet své pracovní listy a vhodně doplňovat obsah hodin z vlastních zkušeností dětí nebo ještě lépe z budoucích potřeb dětí v životě.

Ideální je, pokud se budeme učit o městě Ostrava, zajít si do města přímo a učit se tam. **Organizační formy** střídám, tou nejvíce používanou v 1. třídě je asi frontální, ale využívám často skupinové práce. Také děti se učí vzájemně, používáme často i metodu poučení se z chyb, ale ne výsměchem, nýbrž na základě chyby dojít ke správnému řešení. Využívám i čím dál větší zkušenosti dětí vyhledávat vědomosti na počítači, donesení vlastních materiálů, např. po prázdninách obrázky z dovolené, ukázky na mapě. Také je výborná spolupráce s knihovnou – naše knihovna má skutečně mnoho témat besed, které děti pomalu a jistě vedou k tomu, že touží si něco přečíst, dozvědět se víc. Také mají obrovskou cenu besedy se zajímavými lidmi. Pro mne velkým zážitkem byla beseda s handicapovaným panem Holbou – člověkem slepým a z velké části nedoslýchavým – který vlastní psa, jenž je jeho „pravou rukou“. Bylo vidět, že přímým kontaktem se děti naučí, že tito lidé potřebují žít „normálně“ vedle lidí bez handicapu, i když často zjistíme, že žijí život daleko čistší, tzn. dle mého si více váží „šťěstí“, které my vnímáme jako normální, .anebo, což je ještě smutnější, ani nevnímáme nebo nehledáme...

Také o **přestávkách** je důležité určit organizování činností, např. soutěž v piškvorkách nebo činnost na stanovištích – již zmíněné centrum pro stavbu

z lega, další je centrum pro omalovánky, další malá knihovna s časopisy a knihami na prohlížení, také určité pomůcky děti lákají, např. molitanové kostky s číslicemi nebo s tečkami, které děti hází a ze dvou hozených kostek mohou sčítat výsledek.

Proměnlivost hodin by měla být cca po 10–15 minutách; neexistuje recept na ideální hodinu – někdy je hodina skvěle připravena a stačí problém o přestávce a v hodině matematiky řešíme 20 minut problém s ukradenou čokoládovou tyčinkou nebo vyhozenou svačinou v koši ve třídě.

Většinou je **začátek motivační**, potom následuje opakování minulého učiva, dále vyvození učiva nového, fixace vědomostí, samostatná práce (i ve skupinách), hra před závěrem a na závěr opakování.

Učební činnosti/úlohy připravuji dle aktuálnosti, např. po prázdninách budou úlohy, psaní vět, čtení příběhů orientovány na zážitky z prázdnin. V době, kdy se děti připravují na akci pro rodiče, (např. „Šikulky aneb co už umíme a jak se můžeme také učit ve škole“) směřuji úlohy tematicky tímto směrem. To je hledisko motivační. Úlohy by měly zaměstnávat co nejvíce smyslů, můžeme udělat hry „na rozehrání“, např. v prvouce poznávání předmětů podle čichu – ovoce, koření – nebo hmatu (i v matematice: geometrické útvary nebo tělesa). Dobré jsou různé křížovky na tabuli nebo na papírech ve skupinách. Výborné jsou různé **šifry**, např. každé písmeno má svou číslici:

O – 2, J – 5, H – 7, A – 3

a napíši příklady pod sebe: 2+1

10-3

0+2

7-2

Děti vyřeší 1. slovo šifry: AHOJ

Podobně je to i s mřížkou z abecedy.

U **motivace** je také velmi důležité, aby byla praktická. Např. když budu mít vyučovací hodinu zaměřenou na slabiky s ě, je dobré mít připravenou malou pohádku, kde vystupuje např. medvěd, měsíc, pěnkava, květina atd. a mít tyto

předměty s sebou ve formě plyšáků nebo skutečné – nedoporučuji medvěda – špatně se vrací do zoo ☺.

Výborné také je, když **pomůcky**, týkající se zadání úlohy, mají všichni žáci pro sebe, protože např. při práci s papírovými penězi se lépe pracuje samostatně.

Porozumění zadání si ověřuji tak, že si volám ke svému stolu žáky, kteří tápou, otáčejí se, vypadají smutně, a ptám se jich na různé otázky a zkouším, zda se orientují. Pokud ne, zkouším jim znovu látku přiblížit sama nebo poprosím někoho z dětí, které rozumí, aby si zahrálo na pana učitele a vysvětlilo spolužákovi, čemu nerozumí. Jazyk dětí – jak jsem již uvedla – je dětským vrstevníkům daleko srozumitelnější, nežli náš.

Při **hodnocení**, když opakujeme látku poprvé ve formě prověrky, zásadně v 1. třídě nehodnotím horší známkou než 2, protože si myslím, že by došlo k demotivaci. Hodnotím jen písemným vzkazem nebo jen podpisem – děti vědí, že podpis znamená, že tomu nerozumí a nebudou hodnoceny ani razítkem ani známkou.

Sebevyjádření

Co se týká sebevyjádření, např. pro vytvoření vlastního úkolu, děti vědí, že mohou kdykoliv přinést do školy svou vytvořenou šifru, hádanku nebo svou knihu, kterou zrovna čtou nebo jakýkoliv odkaz na učivo, na které jsme ve škole „narazili“. Iniciativu samozřejmě hodnotím buď do listiny celé třídy mezi kladné body neboli „smajlíky“, nebo okamžitou pochvalou do slovníčku – buď nálepka, razítko. nebo slovní pochvala.

Také je důležité přijetí sebevyjádření ve vztahu negativním, např. zvolání „já to vůbec nechápu!!!“

Zde je důležitá reakce, nejlépe zase vysvětlení jiného žáka, o kterém vím, že dané věci rozumí.

Aktivita je velmi důležitá při jakékoliv činnosti. Je vždy důležité, před hromadnými aktivitami, kdy jsou všechny děti zapojeny do hry, abych já učitel

přesně dal před startem hry jasná pravidla a mantinely, za které se nedá jít. Několikrát musíme pokyny zopakovat, také i tím, že pravidla říkají oslovení žáci. Jakmile odstartujeme hru, už na žáky nemluvíme, jen občas zasáhneme k jednotlivým hráčům.

Aktivní mohou být žáci i při klasických činnostech – při práci s učebnicí, sešitem, pracovním listem, pokud žák dodrží pravidla, tzn. přihlásí se, mluví sám a není drzý. Vše toto několikrát dětem nejen v třídnických hodinách zopakujeme.

Také je moc fajn, když děti někdy svou připomínkou doplní, jak by se ona činnost dala zlepšit, doplnit, zjednodušit atd. Děti např. nosí do hodin tělesné výchovy své vlastní hry – učí se u nich zaujmout kolektiv, umět vysvětlit pravidla a řídit samotnou hru.

Ve třídě máme také krabici, do které mohou kdykoliv děti na papírku vhodit svá **přání** nebo **stížnost** – mohou anonymně nebo se podepíší. Potom ve třídnických hodinách přání čtu a vyjadřujeme se k nim celá třída. Pro mnoho dětí je totiž velmi těžké své pocity ventilovat ústně.

Zpětná vazba k žákům je velmi důležitá a snažím se jim každou možnou chvíli dávat pocit, že se jim něco povedlo. Heslo „chválit a chválit“ je zejména u malých dětí nesmírně důležité a motivující.

Hodnocení žáků je nesmírně náročná práce. Zahrnuje v sobě samozřejmě objektivní, ale i subjektivní pocit. Musíme si uvědomit, že ne na každého žáka je stejný metr, stále musíme mít na paměti snahu dítěte, nejenom výkon. Proto třeba při hodnocení slovního příkladu nehodnotím jen výpočet a odpověď, ale pokud se v určité fázi žák splete, je třeba ohodnotit počínání do chvíle pochybení, v tom si myslím, že je základ pedagogického cítění.

Také je velmi dobré k písemným projevům napsat i své písemné zhodnocení, za co dítě chválím, ale i na co si má dát příště pozor.

Žáky v 1. třídě **hodnotím** nejdříve samolepkami nebo razítky, od poloviny října je touha po známkách veliká, proto začínám hodnotit jedničkami s hvězdičkou nebo jen hvězdičkou či pouze jedničkou. Ne dvojkou, to si nechávám až na čas před pololetím – není nic horšího, než ranit prvňáčkovu srdíčko zbytečnou „škaredou“ dvojkou, na to je vždy času dost – my máme děti přivést k tomu, aby se chtěly učit a ne chtěly sbírat jen hvězdičky!!!

Pokud se dětem nedaří, dávám jen svůj podpis.

Z metod hodnocení upřednostňuji zejména **ústní hodnocení**, také mám týdenní hodnocení do slovníčku – zavedeno jen jako hodnocení chování – buď dostávají 3 nálepky, nebo méně; pokud je v daném týdnu nějaká akce, kdy se přemísťujeme, předem motivuji děti, že za cestu, pokud ji zvládnou v pořádku, mají 1 nálepkou, na místě akce také jednu a zpět také, takže v jednom týdnu mohou děti „utržit“ i 6 samolepek nebo razítek.

Netrestám děti kozly, prasátky atd., jen nedostanou razítka. Pokud je chování na hraně už delší dobu, napíši vykřičník a k tomu slovy, v čem chování překročilo únosnou mez.

Samozřejmě chci, aby hodnocení podepsali rodiče a často se také stává, že mi napíši svůj postřeh. Vše toto předem hlásím na 1. třídní schůzce rodičům.

Písemné zkoušení je také důležité, hodnocení jsem již popsala, referáty moc nepoužívám, jen dobrovolně. **Portfolia žáků** jsem zkoušela, je to velmi dobrá věc v sebehodnocení žáků, ale musíme děti k tomuto vést. Neméně dobré je také vzájemné hodnocení žáků, které má však u malých dětí zezачátku svá úskalí ve formě hodnocení kladného ke svým kamarádům a záporné k těm, které „moc nemusí“.

Je třeba dávat dětem také návodné krůčky. Např. ve výtvarné výchově učím děti k tomu, aby neříkali „to má škaredé“, ale „mně se tento výkres moc nelíbí, myslím si, že by bylo lepší...“.

U **mladšího školního věku**, jak jsem již zmínila, pokládám za alfu a omegu své práce **MOTIVOVAT DĚTI K TOMU, ABY JIM VE ŠKOLE BYLO**

DOBŘE, ABY SE DO NÍ TĚŠILI TAKÉ PROTO, ŽE SE ZDE DOVÍ SPOUSTU ZAJÍMAVÝCH VĚCÍ a nejen v nich probouzet touhu sbírat dobré známky... Jsme tu podle mého názoru přece od toho, abychom v dětech probudili touhu po vědění, abychom je povzbuzovali a fandili jim, nejen trénovali fakta.

Strach ze školy zažila spousta mých kamarádů. I když vím, že dril je důležitá složka pedagogické práce, myslím si, že připoutat děti ke škole jako k hezky prožitému období, je daleko důležitější, zejména pro nás ELEMENTARISTY!

2.4 Hospitační záznamy aneb co pozorovat a jak to zaznamenat

Provádět pozorování není tak snadná záležitost, jak se může na první pohled zdát. Pokud nemáme předem ujasněno, CO, KOHO, KDY a PROČ chceme pozorovat, můžeme počítat s tím, že při pokusu písemně zaznamenat toto pozorování, nebudeme vědět odkud začít a o čem vlastně psát, a to i přes fakt, že jsme v dané škole, školní třídě a vyučovací hodině byli osobně a vědomě přítomni. Následující vybrané náměty Vám pomohou si tyto základní otázky pozorování při hospitacích ujasnit.

Prostředí školy a psychosociální klima

Jak byste posoudili prostředí školy (kvalitu sociálního života školy; Váš vztah ke cvičnému učiteli i dalším členům učitelského sboru a vedení školy; klima učitelského sboru; kvalitu materiálního vybavení; estetiku prostředí)?

Jak byste diagnostikovali psychosociální klima školní třídy, kde jste praktikovali? Jak byste vyhodnotili kvalitu sociálních vztahů mezi žáky v charakteristikách těchto projevů žáků: **spokojenost, třenice, soutěživost, soudržnost třídy.**

Učitel a jeho vyučovací styl

Jak byste vyhodnotili vyučovací styl učitele (autokratický, demokratický, liberální)? Jak byste popsali konkrétní pozorovatelné projevy vyučovacích

stylu učitele? Jako námět vyzkoušejte pozorovací arch vytvořený studentem 4. ročníku oboru Učitelství 1. stupně ZŠ v předmětu metodologie pedagogiky.

PROJEV PANÍ UČITELKY		DŮKAZ	Σ projev	Σ vyuč. styl
Autoritativní styl	1.	dává příkazy, rozkazuje		
	2.	okřikuje či kritizuje žáky		
	3.	trestá žáky či hrozí trestem		
	4.	znemožňuje samostatnost či aktivitu žáků		
	5.	kontroluje činnost či znalosti žáků		
	6.	rozhoduje o správnosti odpovědí žáků		
	7.	nerespektuje přání či potřeby žáků		
	8.	nedává žákům dostatečný prostor ke komunikaci		
	9.	vyvolává napětí		
Demokratický styl	10.	nerozkazuje při zadávání úkolů		
	11.	umožňuje samostatnost či aktivitu žáků		
	12.	umožňuje spolupráci mezi žáky		
	13.	dává žákům možnost volby		
	14.	diskutuje se žáky o postupu při řešení úkolu		
	15.	předkládá návrhy na řešení úkolu		
	16.	respektuje přání či potřeby žáků		
	17.	zapojuje se do aktivit		
	18.	dává žákům dostatečný prostor ke komunikaci		
Liberalní styl	19.	neklade požadavky		
	20.	nekontroluje činnost žáků		
	21.	neposkytuje žákům dostatečnou pomoc při učení		
	22.	neřídí výuku		
	23.	přehlíží nekázeň žáků		
	24.	vyvolává chaos		

Dobrá praxe – vybrané inspirace z odborné literatury

Způsob (nebo styl) výchovy či vyučování představuje složitý komplex.

Můžeme ho vymezit jako:

- emoční vztah dospělých a dětí,
- jejich způsob komunikace,
- velikost požadavků na dítě, způsob jejich kladení a kontroly.

Zahrnuje také volbu výchovných prostředků, způsoby reagování dítěte na ně (Čáp, 1993).

Styl můžeme charakterizovat jako celkový způsob výchovy mající adekvátní i blokující vlivy na duševní vývoj dítěte a souhrn záměrných i spontánních způsobů chování vychovatele k vychovávanému. **Způsob výchovy**, vyučování, je potom obecnější charakteristika výchovného působení, tedy:

- záměrné i bezděčné působení na dítě,
- zahrnuje postoje dospělých k dětem,
- jsou to upevněné postupy, techniky, strategie, ale také koncepce člověka, názory na dítě (reflektované, nerefléktované),
- odraz v pedagogické komunikaci.

Typologie polarit přístupů

Existuje mnoho **typologií způsobů (stylů) výchovy**.

Mezi základní modely můžeme zařadit tyto dimenze stylu:

1. vřelost versus chlad (Roe, Siegelman, 1963),
2. náročnost versus nenáročnost,
3. kontrola (direktivita) versus autonomie (nedirektivnost).

Převažující chlad je ve vztahu k dítěti demonstrován odmítáním, nezájmem, zanedbáváním. Vřelost je pak vyjádřením přijetí dítěte a lásky. Další polaritou je pak vyjádření **autonomie** versus **kontrola**. Zda při vedení dítěte převažuje pomoc, spolupráce nebo naopak přísná kontrola a maximální řízení. Kombinace těchto přístupů je pak indikátorem celkového způsobu výchovy jak rodiče, tak i učitele.

Formování koncepce „já“ probíhá od raného dětství, v činnostech, v sociální interakci. Proto doporučením pro výchovnou praxi je láska, úcta, porozumění, přiměřené požadavky. „Výchova náročnou láskou“ předpokládá akceptovat dítě v jeho odlišnostech, mít k němu úctu a pocit sounáležitosti. To vše předpokládá navázání osobního, intimního vztahu s dítětem a ve svém důsledku pak umožňuje dítěti harmonicky rozvíjet svou osobnost. Podívejme se blíže na typologii výchovných/ vyučovacích modelů v následujícím přehledu.

Základní typologie výchovných modelů

Experimentálně zkoumal ve 40. letech minulého století styly výchovy německý psycholog Kurt Lewin.

Autokratický styl (též autoritářský, autoritativní, dominantní)

Základní znaky:

- učitel hojně přikazuje, hrozí, trestá, často kontroluje,
- nerespektuje potřeby a přání dětí – nepříznivé emoční klima, frustrace dětí,
- projevuje nedostatek empatie, v komunikaci se objevuje ironie,
- děti dostávají málo příležitostí k vlastnímu řešení, samostatnému jednání, vzájemné interakci,
- učitel má jiná a větší práva než děti. Např. sám nedodrží pravidla, která požaduje po dětech. Přejímá iniciativu, determinuje žáky svými zkušenostmi, názory, rozhodnutími. Neposkytuje tak vhodné modely a příklady lidských vztahů, komunikace.

Liberální styl – slabé řízení, laissez-faire (nechat věcem volný průběh)

Základní znaky:

- učitel klade nízké nebo téměř žádné požadavky, případné úkoly nekontroluje,
- nevytyčuje hranice pravidel jednání a chování. U dětí se pak nerozvíjí potřebné povahové rysy jako je vytrvalost, odpovědnost, svědomitost, sebeovládání,
- emoční klima ve třídě je ovlivněno lhostejností, nezájmem, slabostí učitele. Neklid ve třídě, vysoká hladina hluku, snížená možnost dětí soustředit se na práci. Nízká úroveň vědomostí, dovedností.

Demokratický (sociálně integrační styl)

Základní znaky:

- učitel projevuje k žákům empatii, důvěru. Snaží se o porozumění, pomoc,
- podporuje samostatnost, tvořivost a iniciativu dětí – klade otázky, umožňuje diskusi, využívá aktivizující metody,

- nedeterminuje žáky svými zkušenostmi, názory, ale působí spíše příkladem svého jednání,
- umožňuje participaci dětí, poskytuje přiměřenou míru svobody a odpovědnosti.

Učitel a vybrané pedagogické dovednosti

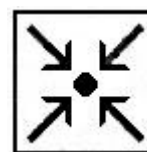
Jak byste posoudili **pedagogické dovednosti** učitele:

- úroveň **komunikativních dovedností**;
- dovednost udržet **kázeň** ve výuce;
- dovednost připravit pro žáky **zajímavé učební činnosti**/učební úlohy;
- dovednost **motivovat** žáky k učebním činnostem;
- dovednost **organizovat** učební činnosti žáků;
- dovednost **pružně reagovat** na aktuální potřeby žáků;
- ohleduplnost, vstřícnost a ochota **pomoci** všem žákům;
- dovednost objektivně a srozumitelně **hodnotit** učební výkony žáků.

Dobrá praxe – vybrané inspirace z odborné literatury

Jedním z klíčových charakteristik kvality pedagogických dovedností učitele je zajisté jeho **osobní autorita** vyplývající ze svobodně přijatého uznání, pozitivního hodnocení, respektu a důvěry, jež učitel přijímá od svých žáků. Významným odborníkem na problematiku autority učitele je v českém pedagogickém prostředí A. Vališová (1998), jejíž práce tímto vřele doporučujeme. Podívejme se však na konkrétní doporučení G. Pettyho (1996, s. 79) k vývoji osobní autority a postupům, jak si ji u našich žáků získat.

- *„Projevujte opravdový zájem o práci každého žáka a často chvalte.*
- *Oceňujte hlavně žákovy osobní příspěvky a jeho pokusy něčemu se naučit – bez ohledu na dosavadní výkony či vrozené schopnosti.*
  - *Stanovte jasná pravidla, která budou uplatňována spravedlivě a důsledně, aniž byste byli vůči některé třídě zaujatější či naopak benevolentnější než vůči ostatním.*
  - *Oslovujte žáky jménem.*
  - *Projevujte žákům běžnou zdvořilou úctu tím, že jim říkáte „prosím“ a „děkuji“.*

- *Nikdy nikoho nezesměšňujte ani se nebavte na ničí účet.*
- *Mějte k učení a jeho organizaci profesionální přístup, např. pečlivě si plánujte vyučovací hodiny, nepřetahujte je a začínejte včas.*
- *Bud'te trpěliví.*
- *Projevujte o žáky zájem jako o jednotlivce – usmívejte se na ně, dívejte se jim do očí a mluvejte s nimi individuálně. Poznejte vlastnosti každého žáka, jeho povahu, zájmy apod.*
- *Zvolte vyučovací metody, jež žákům dovolí, aby se do hodin aktivně zapojovali, a pokud to lze, oceňujte je za to.*
- *Projevujte zájem o názory, pocity a potřeby žáků.*
- *Osvojte si klidný a sebejistý styl, který není příliš formální, nebojte se zasmát (a to i na svůj účet).“*

Vyučovací hodina, její příprava, průběh a vyhodnocení

Jak byste popsali následující kategorie pozorované vyučovací hodiny?

Předmět:

Učivo/témata učiva:

Výukové cíle (pro žáky) v oblasti kognitivní, afektivní a psychomotorické:

Učební úlohy, které žáci řešili:

Výukové metody a organizační formy, které učitel využil při jednotlivých učebních úlohách:

Postupy hodnocení žáků (metody a formy hodnocení):

Jak byste vyhodnotili **kladné a rizikové stránky pozorované vyučovací hodiny**, situace, které Vás zaujaly nebo naopak nepříjemně zaskočily (ve vztahu k žákům, výchovným problémům, obtížím, které měli s plněním učebních úloh, ve vztahu k učiteli, metodickým postupům, které využíval, postupům, které volil při řešení výchovných a vzdělávacích obtíží apod.)?

Váš vztah k žákům a možnost zasahovat do řešení pedagogických situací

Jak byste posoudili Váš **vztah k žákům**? Jak reflektujete Vámi zvolené postupy seznamování se s žáky, budování otevřenosti a důvěry?

Měli jste možnost řešit **specifické výchovné problémy s žáky**? Pokud ano, pokuste se je popsat a posoudit vhodnost a výsledky postupů jejich řešení.

Dobrá praxe – vybrané inspirace z odborné literatury

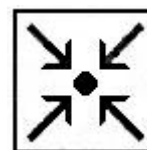
Otevřený a na důvěře postavený vztah k žákům není samozřejmostí, ale komplikovanou, dlouhodobou výzvou, kterou je zapotřebí vědomě a systematicky naplňovat. Zásadní doporučení jak v tomto nelehkém úkolu postupovat, vysvětlila na základě výzkumných zjištění S. Vosniadou (2005, s. 79) následovně:

- *„Když žáci vstupují do školy nebo do třídy, pozdravte je a oslovte jménem.*
- *Začínajte nebo končete školní den krátkým úsekem času určeným pro reflexi, kdy mohou žáci přemýšlet o tom, co se v poslední době naučili a co by se třeba chtěli učit příště.*
- *Vytvořte ve třídě pravidla, která oceňují pozitivní chování, např. spolupráci, zájem a péči o druhé, pomáhání, povzbuzování a podporu. Zajistěte, aby pravidla a postupy užívané při udržování kázně byly jasné, pevné, spravedlivé a důsledně užívané.*
- *Projevujte zájem o osobní život dětí mimo školu.*
- *Zptejte se žáků, při jakém uspořádání vyučování nebo učení byli v poslední době nejvíce nebo nejméně úspěšní, a využijte tuto informaci pro plánování a provádění výuky.“*

Asistentská činnost, mimovyučovací a mimoškolní aktivity

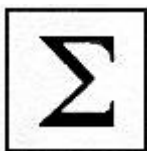
Popište, při kterých profesních činnostech jste třídnímu učiteli asistovali. Pokuste se vyhodnotit jejich význam pro Vaši budoucí učitelskou profesi.

Popište, které mimovyučovací činnosti (práce s pedagogickou dokumentací, dozory, porady – včetně porad k tvorbě ŠVP, formy spolupráce s rodiči apod.) a mimoškolní činnosti (zájmové kroužky, družina, výlety apod.).

Co může na závěr souvislé hospitačně-asistentské praxe hodnotit cvičný učitel na Vás?

1. Jak byste posoudil/a **vztah studenta** k Vám i k ostatním členům učitelského sboru; jeho ochotu ke spolupráci; celkovou úroveň sociálně-komunikativních dovedností?
2. Jak probíhala **pedagogická komunikace s žáky**? Jaký vztah se podařilo studentovi s žáky navázat? Pokuste se, prosím, charakterizovat dovednost studenta udržet kázeň ve výuce i mimo ni; autoritu, kterou si u žáků získal. Měl student možnost řešit specifické výchovné problémy s žáky? Pokud ano, jak byste posoudil/a způsoby jejich řešení? Jak probíhala komunikace studenta s rodiči?
3. Které **asistentské činnosti** student realizoval? Jak byste posoudil/a aktivitu studenta, ochotu ke spolupráci a plnění dohodnutých činností?
4. Jak byste posoudil/a práci studenta s **pedagogickou dokumentací**? Jaké obtíže jste pozoroval/a?
5. Jak probíhala účast a aktivní zapojení studenta do plánování a organizace **mimovyučovacích a mimoškolních aktivit** (účast na poradách, kulturních a jiných mimoškolních akcích s žáky, dozory, třídní schůzky, pomoc při vedení zájmových kroužků, podíl na estetizaci výukového prostředí, spolupráce při dalších akcích školy apod.)?
6. Mohl/a byste sám/sama doplnit nějaké další **postřehy o studentovi**?
7. Jak byste celkově zhodnotil/a **průběh** souvislé hospitačně-asistentské praxe studenta? Jak byste celkově zhodnotil/a **význam** této praxe, úkoly, které studenti plnili? Doporučil/a byste nějaké **změny**?

Shrnutí kapitoly

- Kapitola Souvislá hospitačně-asistentská praxe seznamuje studenty s hlavním významem a klíčovými úkoly a požadavky, které jsou kladeny jak na samotného studenta, tak na cvičného učitele praxe. Dále jsou v kapitole uvedena specifika výuky dětí na 1. stupni základní školy spolu s příklady dobré praxe pohledem zkušeného učitele – elementaristy.

Kapitola je zakončena konkrétními náměty na zpracování písemného záznamu z průběhu a výsledků praxe svým zaměřením na vybrané kategorie výuky a vyučování.

Doporučená literatura

- BADEGRUBER, B. *Otevřené učení v 28 krocích*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-76-3.
- BENDL, S. *Školní kázeň: metody a strategie*. Praha: ISV, 2001. ISBN 80-85866-80-3.
- CANGELOSI, J. C. *Strategie řízení třídy*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-083-9.
- ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. PRAHA: UNIVERZITA KARLOVA, 2003. ISBN 80-7066-534-3.
- ČERVENKA, S. *Slovní hodnocení*. Kroměříž: IUVENTA, 1994.
- FISHER, R. *Učíme děti myslet a učit se*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-120-7.
- HUNTEROVÁ, M. *Účinné vyučování v kostce*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-220-3.
- KASÍKOVÁ, H.: *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-167-3.
- KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tematická výuka*. Praha: Spirála, 1994.
- LOKŠOVÁ, I., LOKŠA, J. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178.205-X.
- MAŇÁK, J. A KOL. *Alternativní metody a postupy*. Brno: PdF MU, 1997.
- MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. Brno: CDVU MU, 1995. ISBN 80-210-1070-3.
- MAREŠ, J., SLAVÍK, J., SVATOŠ, T., ŠVEC, V. *Učitelovo pojetí výuky*. Brno: CDVU MU, 1996.
- PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-127-4.
- PAŘÍZEK, V., SOLFRONK, J. *Obsah vyučování. Zkoušení a hodnocení žáků*. Praha: PdF UK, 1996.
- PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-681-0.

- SCHIMUNEK, F. P. *Slovní hodnocení žáků*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-91-7.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-85866-33-1.
- SLAVÍK, J. *Hodnocení v současné škole*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-262-9.
- SPILKOVÁ, V. a kol. *Čemu učit ve škole?* Praha: PdF UK, 1996. ISBN 80-86039-12-9.
- SPILKOVÁ, V. a kol. *K současnému pojetí didaktiky*. Praha: PdF UK, 1994.
- SPILKOVÁ, V., HAUSENBLAS, O. *Měníme vyučování*. Praha: 1994.
- ŠTECH, S. *Škola stále nová*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-673-0.
- TONUCCI, F. *Vyučovat nebo naučit?* Praha: UK, 1993. ISBN 80-901065-1-X.
- VALIŠOVÁ, A. a kol. *Autorita jako pedagogický problém*. Praha, Karolinum 1998.
- VOSNIADOU, S. Jak se děti učí. In: UNESCO, IAE. kol. autorů. *Efektivní učení ve škole*. Praha: Portál 2005. ISBN 80-7178-556-3. s. 39-54.

3 Souvislá projektová praxe

(Alena Seberová, Taťána Göbelová)

V této kapitole se dozvíte:

- informace o cílech, průběhu, požadavcích a strategiích realizace souvislé projektové praxe.

Po jejím prostudování byste měli být schopni:

- charakterizovat souvislou projektovou praxi – její organizační strukturu a úkoly pro studenty,
- na základě metodických pokynů a „příkladů dobré praxe“ realizovat souvislou projektovou praxi.

Klíčová slova kapitoly: projektová výuka; souvislá projektová praxe; cíle; obsah; metodické pokyny; mentální mapy – příklady plánování projektů; motivační strategie; předcházení kázeňským problémům v projektech; strategie vedení diskuse v projektech; sběrné portfolio.

Průvodce studiem

Na zvládnutí této kapitoly budete potřebovat asi 1,5 hodiny, tak se pohodlně usadte a nenechte se nikým a ničím rušit.

3.1 Cíle a význam Souvislé projektové praxe

Projektová výuka – tato výuka je pro žáky něco přirozeného, co je staví před konkrétní, zajímavé a smysluplné úkoly, na nichž se mohou a chtějí podílet.

Výchovně vzdělávací projekty směřují přes objevování, prožívání, tvoření, vlastní zkušenosti, zájem a aktivitu, dovednosti a kooperaci k určitému produktu – vydat školní časopis, vytvořit pravidla soužití ve třídě, vybudovat naučnou stezku, připravit výstavu, vyrobit plán města nebo třeba uvařit zdravé jídlo, vytvořit jídelníček (např. v rámci projektu Máme dobré zdravíčko, smějeme se jak sluníčko).

Výukové projekty:

- jsou realistické, souvisejí s životní praxí dětí, a tím přispívají k užitečným efektům výchovy a vzdělávání;

- jsou nástrojem individualizace ve výuce – děti mohou pracovat svým tempem, projekty umožňují respektovat jejich potřeby a rozvíjet individuální nadání;
- prolínají se různými předměty, integrují poznatky žáků do smysluplných celků (vedou k překonávání inerce poznatků);
- mohou mít různou délku trvání (denní, týdenní, dlouhodobé projekty);
- mají motivační sílu;
- formují a zaměřují celou osobnost (v rovině kognitivní, emocionální, volní, sociální);
- učí spolupracovat;
- učí komunikovat;
- učí řešit problémy;
- podněcují tvořivost a fantazii;
- učí vyhledávat informace;
- umožňují sociální učení, a tím rozvíjejí hodnoty u dětí;
- mají mravní dimenzi (vedou k odpovědnosti, vnitřní kázní, toleranci, prosociálnosti).

Příklady plánování projektů z hlediska času, kategorie předmětů a místa realizace.

Kategorie času	Kategorie předmětů	Kategorie realizace
- krátkodobé (několik hodin až dnů) - střednědobé (týdny, měsíce) - dlouhodobé (roční)	- v rámci jednoho předmětu - mezipředmětové	- školní - domácí - kombinované

Podle míry samostatnosti žáků v přípravě i realizaci výukových projektů rozlišuje S. Babiaková (2009) tzv. **učitelský** neboli **umělý výukový projekt** a tzv. **žakovský projekt**. Specifické rozdíly můžeme znázornit následovně.

Učitel'ský projekt - dílo učitele	Kroky výukového projektu	Žákovský projekt – podnik žáků
	PLÁNOVÁNÍ	
<p>U Č I T E L</p> <p>rozhoduje samostatně bez ohledu na názory</p> <p>Ž Á K Ů</p>	<p>Téma nebo problém projektu</p> <p>Čas a místo pro jeho realizaci</p> <p>Produkt (vypěstování rostliny, stavba indiánského sídla, divadelní představení apod.)</p> <p>Výukové cíle pro žáky</p> <p>Témata učiva a jejich integrace</p> <p>Učební úlohy, pořadí jejich plnění</p> <p>Výukové metody a organizační formy</p> <p>Materiálně-didaktické pomůcky</p>	<p>Ž Á C I</p> <p>rozhodují samostatně, popř. ve spolupráci s</p> <p>U Č I T E L E M</p>
	REALIZACE	
<p>U Č I T E L</p> <p>organizuje vyučování a rozhoduje o úpravách sám bez přímého zapojení</p> <p>Ž Á K Ů</p>	<p>Rozdělení žáků do kooperativních skupin</p> <p>Rozdělení rolí ve skupinách</p> <p>Rozdělení učebních úloh, úpravy časového plánu</p> <p>Rozhodování o změnách podoby produktu, výukových cílů, učebních úloh</p> <p>Rozhodování o změnách výukových metod, organizačních forem, materiálně-didaktických pomůckách</p>	<p>Ž Á C I</p> <p>se přímo podílí na organizaci vyučování, a potřebných úpravách projektu, v případě potřeby se radí s</p> <p>U Č I T E L E M</p>
	REFLEXE	
<p>U Č I T E L</p> <p>vyhodnocuje splnění hlavního záměru projektu a výukových cílů samostatně bez ohledu na názory</p> <p>Ž Á K Ů</p>	<p>Kritéria hodnocení žáků, kooperativních skupin</p> <p>Kritéria hodnocení splnění výukových cílů</p> <p>Kritéria hodnocení úspěšnosti výukového projektu</p> <p>Metody a formy hodnocení</p>	<p>Ž Á C I</p> <p>vyhodnocují splnění záměru projektu a výukových cílů samostatně, popř. ve spolupráci s</p> <p>U Č I T E L E M</p>

Při plánování projektů nezapomínejte na jejich přínos pro děti.

Dobry výukový projekt by měl:

- zprostředkovávat dětem setkávání s reálnými věcmi, reálným životem – umožňovat dětem zasahovat přímo do skutečného života, vytvářet konkrétní, smysluplné, reálné produkty (např. zdravý jídelníček, třídní časopis, představení);
- v rámci projektu umožnit dětem učit se učit (vyhledávání informací, „jak se mi nejlépe učí“ – rozvíjení metakognice u dětí)
- umožnit dětem poznávat nové věci, vyhledávat nové informace (encyklopedie, internet...);
- zajistit reálnost prostředí při poznávání;
- v rámci projektu umožnit dětem objevovat své vlastnosti, silné stránky, dovednosti, učit děti hodnocení a sebehodnocení („už umím“, „jsem dobrý v...“); umožnit dítěti nalézat sebe sama, objevovat hodnoty, budovat pozitivní sebepojetí, sebedůvěru;
- umožnit dětem přemýšlet o své budoucí profesi.

Charakterizujte projektovou výuku.

Jaká specifika přináší z hlediska organizace výuky?

Vyjmenujte možné přínosy projektové výuky z hlediska dětí.

Cíl a obsah souvislé projektové praxe

Cílem souvislé projektové praxe a souvisejících studijních předmětů programu Učitelství 1. st. ZŠ (*Projektový seminář oborový 1, 2 – viz sylaby těchto předmětů na Portále PdF OU: www.osu.cz*) je umožnit studentům učitelství primárního vzdělávání rozvíjet systém klíčových profesních kompetencí vážících se zejména k dovednostem plánovat výuku, úspěšně ji realizovat, reflektovat a hodnotit, to vše s ohledem na individuální vývojové a osobnostní zvláštnosti žáků mladšího školního věku a procesy učení k tomu se vážící. Systém projektových předmětů s praxí však sleduje ještě **další ústřední cíl – rozvíjet u adeptů učitelství dovednosti tvorby výukového projektu nebo modelu integrované tematické výuky (dále ITV) respektující jak požadavky integrovaného kurikula primární školy (s vazbou na RVP ZV a**

ŠVP), tak zejména potřeby žáků ml. školního věku poznávat a porozumět okolnímu světu v jeho celistvosti.

Fáze tvorby výukového projektu /ITV

V **první fázi** tvorby výukového projektu nebo modelu ITV (předmět PROJ 1.) si student **volí téma nebo tematický celek**, který ho v průběhu studia zaujal, nebo ho jakkoli řešil v rámci výuky teoretických předmětů nebo průběžné pedagogické praxe. Záleží na volbě studenta a jeho konzultanta (VŠ učitele), zdali připravovaný projekt bude mít podobu **projektové výuky** a které klíčové kompetence, popř. znalosti a dovednosti vážící se k jednotlivým předmětům vybraného ročníku primární školy, bude u žáků rozvíjet. Nebo zvolí **model integrované tematické výuky (ITV)** a rozhodne, do kterých předmětů vybraného ročníku primární školy bude zvolené téma integrovat.

Vybrané téma/projekt výuky student následně analyzuje v několika úrovních, vše s ohledem na možnosti souvislé projektové praxe (viz níže). Učební úlohy této první fáze jsou pro studenty formulovány následovně (*pozn.: tuto přípravnou část má student při nástupu na praxi již vypracovanou, schválenou konzultantem a je povinen ji předložit a konzultovat také s vedoucím učitelem projektové praxe; níže uvedené doporučené zadání se může lišit s ohledem na individuální požadavky konzultanta*):

Návrh průběhu výukového projektu/modelu ITV v primární škole

1. Formulace hlavního záměru výukového projektu /ITV

- pro studenta – učitele (v jazyce preferovaných hodnot a rovin rozvoje)
  - stručná a výstižná anotace,
- pro žáky (hlavní motivace v jazyce žáků).

2. Hlavní výukové cíle výukového projektu /ITV

- kognitivní,
- afektivní,
- psychomotorické.

3. **Předpokládaná volba výukových metod** (s odkazy na autory a odbornou literaturu).
4. **Předpokládaná volba organizačních forem vyučování** (s odkazy na autory a odbornou literaturu).
5. **Předpokládané materiálně didaktické prostředky**
6. **Předpokládané učební činnosti, učební úlohy**
7. **Očekávané výstupy** – závěrečné produkty žáků v případě tvorby výukového projektu.
8. **Časová rozvaha realizace** (povinností studenta je vyučovat min. 15 vyučovacími hodinami transformovaných event. do vícehodinových bloků, epoch, projektových dnů apod.).

Souvislá projektová praxe

Druhá fáze je fází realizační a student v ní využívá třítydenní prostor **souvislé projektové praxe**. Osvědčilo se, že **první týden** student pozoruje strategie výuky ve školní třídě a konzultuje s vedoucím učitelem projektové praxe změny podmínek pro realizaci výukového projektu/ITV. Student zvažuje vhodnost podmínek, zda byla dodržena dohoda uzavřená před nástupem na projektovou praxi, v případě nutnosti provádí změny v původních záměrech a cílech, popř. nově plánuje a mění systém učebních úloh a učebních činností žáků s ohledem na dosažené výsledky jejich učení.

Ve **druhém týdnu** souvislé praxe student výukový projekt/ITV realizuje a ve **třetím týdnu** vyhodnocuje výsledky, zpracovává podklady pro závěrečnou reflexi, popřípadě dokončuje zbývající úkoly (váží se na řešení pedagogického a psychologického problému (*viz předměty Pedagogické problémy školní praxe 1, 2 a Psychologické problémy školní praxe 1, 2 na Portále PdF OU: www.osu.cz*)).

Souvislá projektová praxe je časově řazena v návaznosti na **souvislou čtyřtýdenní praxi profesní**. Studenti zpravidla volí pro oba typy praxí jednu základní školu (popř. i jednu vybranou třídu) a mohou tak po dobu sedmi týdnů detailně poznat prostředí školní třídy, kvalitu sociálního prostředí ve vztahu k individuálním zvláštěm jednotlivých dětí. Studenti mají také možnost po konzultaci s vedoucím učitelem praxe (event. konzultantem – VŠ učitelem) rozhodovat o časové posloupnosti plnění jednotlivých učebních úloh obou typů

praxí (zda budou nejprve realizovat profesní či projektovou praxi, event. je obsahově propojí), což se nám v posledních dvou letech osvědčilo (viz *metodické pokyny k souvislé profesní praxi*).

Jak navrhovat, realizovat a reflektovat výukový projekt/model ITV

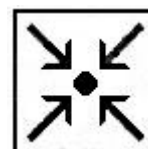
Ve **třetí fázi** student zpracovává písemnou reflexi tvorby a realizace výukového projektu/ITV (Projektový seminář oborový 2). Snaží se převést stanovené výukové cíle do konkrétních výsledků v učebních činnostech dětí. Vzniká tak dokument **osobitého pedagogického díla**. Student se pokouší zachytit každý realizovaný den v písemném záznamu a provádí průběžnou hodnotící reflexi. Neustále sleduje, jak daleko od očekávaných výsledků se s dětmi pohybuje, a tím řídí svá následná situační rozhodnutí.

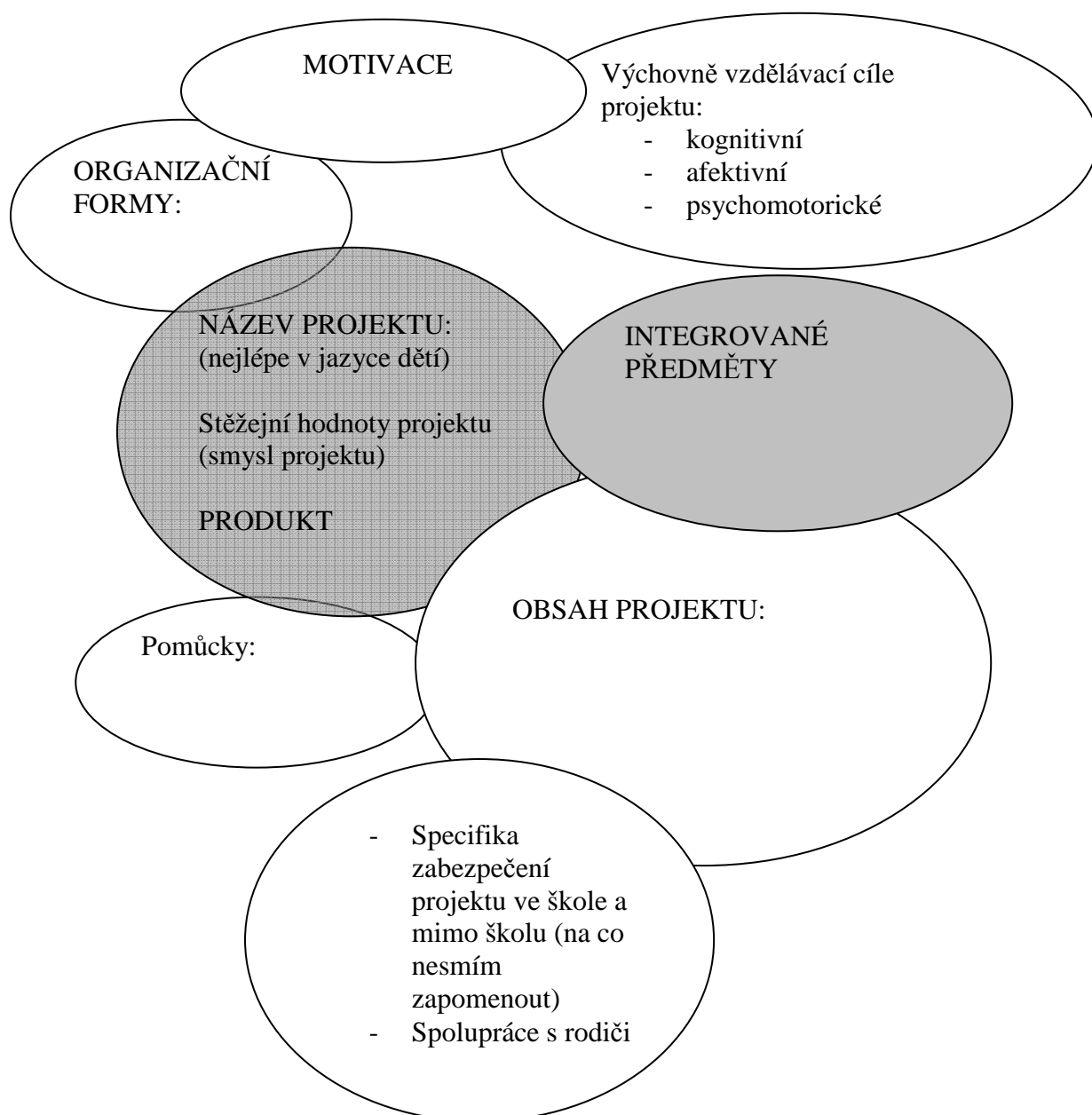
Celkové výsledné hodnocení se provádí z několika hledisek. Z hlediska adekvátnosti zvolených výukových cílů a obtížnosti při jejich dosahování, vhodnosti zvolených výukových metod a organizačních forem, důvodů provedených změn v průběhu jeho realizace, z hlediska reálně dosažených výsledků a uspořádané pedagogické dokumentace o nich. Studenti se ptají na přínos, který spatřují v projektové praxi, a to s ohledem na žáky i na sebe – učitele.

Příklad pro praxi – Jak plánovat projektovou výuku a na nic nezapomenout?

V knize J. Kášové a kol. Projektové vyučování v teorii a praxi naleznete nejen teoretické vymezení projektové výuky, ale také mnoho praktických příkladů realizovaných projektů.

Tato mentální mapa vznikla jako modifikace plánování projektů podle Jitky Kášové (Kášová, 1995, s. 74).

Jak plánujeme projekt s dětmi?

- „Co o tomto tématu víme?
- Co potřebujeme vědět?
- Jak to můžeme zjistit? Kde? Kdo nám může pomoci?“ (Fisher, 1997, s. 54)

Na otázku, se kterými problémy se studenti nejčastěji potýkají během svých praxí, téměř všichni uvádějí problém udržení kázně ve třídě.

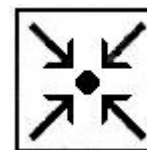
Motivace:

Pro úspěšný projekt je důležité, aby děti byly činnostmi zaujaté, proto v projektu sehrávají podstatnou úlohu vhodně zvolené motivační strategie.

Jedním z příkladů využití motivačních faktorů ve výuce je metoda FOCUS (Petty, 1996, s. 54).

Jak napovídají jednotlivá písmena, motivační strategie tvoří:

FANTAZIE, OCENĚNÍ, CÍLE, ÚSPĚCH, SMYSL.

Jak realizovat faktor fantazie ve výuce?

Proměnlivost hodin, dostatečný prostor pro všechny žáky, diskuse, práce ve skupinách zábavnou formou, směřování výuky k souvislostem se životem žáků, prostor pro sebevyjádření...

Jak žáky oceňovat?

Využívat často uznání (odměny, povzbuzení...). Úspěch oceňovat ihned poté, co proběhla oceňovaná činnost.

Kategorie cílů – jsou cíle dosažitelné, kontrolovatelné, mají žáci touhu jich dosahovat, dodržovat stanovené termíny prověrek, testů a hodnocení, jsou žákům zadávány individuální úkoly, učí se děti přebírat odpovědnost za své učení?

Úspěch – vyhovuje tempo a obtížnost všem žákům, mají žáci i své individuální programy?

Smysl – chápou žáci výhody činnosti, kterou dělají, uvědomují si význam učiva pro svůj život? (srov. Petty, 1996, s. 53–54).

Promyslete jednotlivé motivační strategie – co lze realizovat ve Vašem projektu a jak?

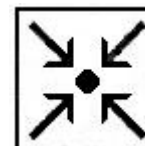
Udržení kázně během projektové výuky

Nejlepší způsob, jak předcházet problémům s kázní, je jejich prevence – tedy, aby vůbec nenastaly. Co pro to mohu jako učitel udělat?

Na počátku projektu vytvořte soubor pravidel.

Příklady takovýchto pravidel pro děti mladšího školního věku:

- žádné vyrušování, když mluvím (jako učitelé se ale snažíme nehovořit příliš dlouho),

- žádné vyrušování, když mluví (je vyvolán) jiný žák,
- pokud zadávám práci, všichni žáci se mnou udržují oční kontakt (vyhneme se nepozornosti žáků, tomu, že se budou zabývat něčím jiným, a pak nebudou znát zadání),
- když žáci pracují ve skupině, mohou: tiše navzájem mezi sebou hovořit, ale nemluvit jeden přes druhého; odejít ze svého místa,
- žáci sklízají pomůcky, až jim to dovolím,
- pokud vyhlásím smluvenou činnost nebo heslo, žáci se mohou spontánně projevovat a uvolnit.

Učitelé, kteří dovedou ve třídě udržet kázeň, jsou většinou vynalézaví a flexibilní ve svých reakcích na kázeňské problémy.

G. Petty navrhuje tyto strategie (od nejmírnějších po výmluvnější gesta):

- *Podívejte se na žáka.*
- *Hleďte mu chvíli do očí.*
- *Jděte směrem k žákovi.*
- *Zůstaňte chvíli v blízkosti žáka.*
- *Když hledíte na žáka, zavrňte hlavou nebo se zamračte.* (Petty, 1996, s. 97).

Pokud už problémy s kázní nastaly, pokuste se najít jejich skutečnou příčinu. Jak postupovat?

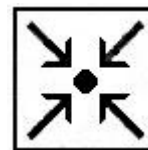
1. Najděte skutečný problém. (Naslouchání žákovi. Projev sympatie: „Co ti vadí na skupinové práci, co je pro tebe nejtěžší?“)
2. Dohodněte se na řešení. („Co s tím můžeš udělat?“ Žákovi můžeme pomoci s návrhy řešení.)
3. Stanovte cíl. („Takže jsme se dohodli, že...“)
4. Proveďte hodnocení. (Žákovi dáme najevo, že se o řešení problému nadále zajímáme.) (srov. Petty, 1996, s. 88–89)

1. Během Vaší realizované výukové praxe na škole se vyskytly tyto kázeňské problémy: (vytvořte seznam kázeňských problémů, se kterými jste se potýkali).
2. Zpracujte si vlastní strategii, jak řešit případné kázeňské problémy v připravovaném projektu. U cvičného učitele zjistěte, které kázeňské

problémy se vyskytují v jeho třídě a jak je účinně řeší.

Praktické příklady, jak u dětí rozvíjet angažovaný přístup k poznávání v projektech:

Jak rozvíjet zvědavost dětí v projektech?

- „Předvádět vzor, jak se ptát, prostřednictvím „myšlení nahlas“ a kladením dobrých otázek.
- Cenit si příležitostí – a také je poskytovat – k tomu, aby žáci kladli otázky.“ (Fisher, 1997, s.37)

Diskuse v rámci projektu:

Pokud je projekt „podnikem žáků“, je důležité, aby žáci mohli být aktivní, komunikovat spolu navzájem, aby děti měly možnost diskutovat. Zda proběhla skutečná diskuse mezi dětmi, může učitel zjistit na základě těchto otázek:

„Mluvily děti spolu navzájem?

Naslouchaly jedno druhému?

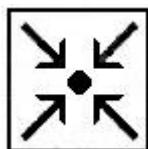
Reagovaly na to, co říkaly ostatní děti?

Uvažovaly o různých názorech?

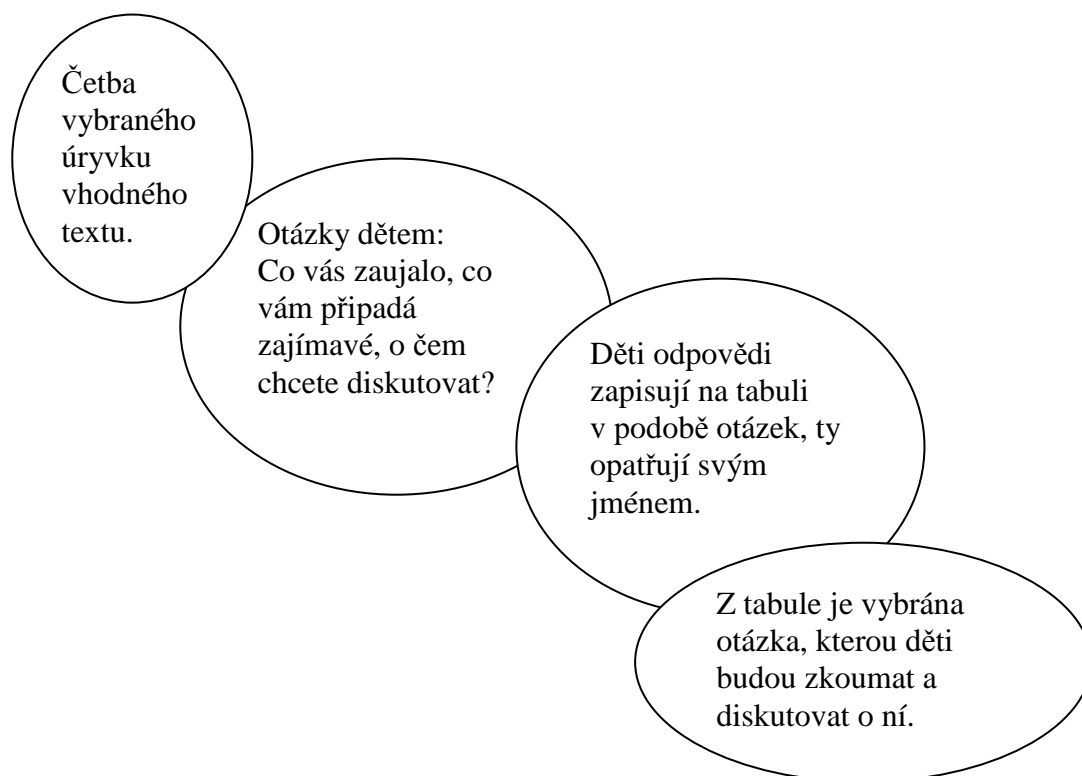
Došlo k rozšíření jejich poznání a porozumění nebo zlepšení usuzování?“ (Fisher, 1997, s. 63).

Jak mohu jako učitel přispět do rozhovoru věnovanému zkoumání?

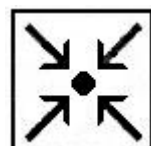
- Usměřňovat: obracet pozornost na důležité body, témata...
- Hledat význam: klást otázky, žádat vysvětlení...
- Rozšiřování záběru: ukazovat na souvislosti mezi myšlenkami, obracet pozornost k souvislostem, které vedou k novým myšlenkám.
- Odměňování: poskytovat verbální nebo nonverbální kladnou zpětnou vazbu. (srov. Fischer, 1997, s. 66)

Příklad, jak správně navodit diskusi:

Zpracováno podle programu M. Lipmana, *Filosofie pro děti*. (Lipman, M., 1979, In Fisher, 1997).

3.2 Možnosti hodnocení studenta na souvislé projektové praxi

Prosím, vyjádřete se ke každému bodu osnovy. Pro přehlednost použijte rovněž číslování jednotlivých bodů hodnocení. Děkujeme.

1. Hodnocení realizace projektu:

- Cíle projektu

Jaké obtíže jste zaznamenali v oblasti realizace cílů projektu?

- Organizační formy a podmínky:

Odpovídaly organizační formy cílům projektu? Vhodnost volby organizačních forem.

- Použité výukové metody:

Vhodnost volby výukových metod – z hlediska cílů, věkových zvláštností dětí...

- **Učební úlohy:**

Vhodnost k cílům, věkovým zvláštnostem dětí, hledisko motivace.

- **Formy a metody hodnocení:**

Vhodnost forem hodnocení (slovní...), využití více forem hodnocení, hledisko motivace žáka.

- **Motivace:**

Využíval student vhodné motivační strategie?

- **Tvořivost:**

Umožnil student ve výuce dětem rozvíjet tvořivost? Jak?

- **Komunikační dovednosti studenta s dětmi:**

výborné   velmi dobré   dobré   dostatečné   nevyhovující
nemohu posoudit

- **Problémy s kázní v projektu:**

V jaké míře:

- běžné, student standardně zvládal vedení dětí a řešení kázeňských problémů,
- student měl větší problémy s udržení kázně, především.....
(doplňte)
- student měl značné problémy s udržení kázně ve třídě, především..... (doplňte)

Poznámka vedoucího učitele: prosím doplňte, co byste ještě chtěli komentovat a co ve výčtu chybí.

Celkově studentem realizovanou projektovou výuku hodnotím

z hlediska přípravy projektu jako:	z hlediska realizace projektu jako:
výbornou	výbornou
velmi dobrou	velmi dobrou
dobrou	dobrou
dostatečnou nedostatečnou	dostatečnou nedostatečnou

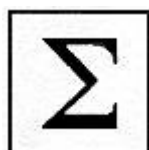
2. Komunikace s rodiči – v jakém rozsahu proběhla a jak byste ohodnotil/a úroveň komunikačních dovedností studenta (s rodiči, s Vámi?)

3. Student se celkově projevil v pedagogické způsobilosti jako:

Výborný   Velmi dobrý   Dobrý   Dostatečný   Nedostatečný

Speciálně na studentce/studentovi oceňuji:

Z hlediska zkvalitnění pedagogické praxe studentce/studentovi doporučuji:

Shrnutí kapitoly

Kapitola seznamuje s cíli souvislé projektové praxe, metodickými pokyny pro studenty a učitele. Metodické pokyny přípravy projektové praxe jsou doloženy příklady „dobré praxe“, které studentům umožní seznámit se se strategiemi plánování projektů a zároveň je upozorňují, jak předcházet specifickým problémům, vyskytujícím se v rámci projektové praxe a projektové výuky vůbec. K vybraným strategiím patří: plánování projektů s dětmi, udržení kázně, spolupráce a diskuse v projektové výuce. Dále kapitola obsahuje požadavky na sběrné portfolio studentů a formulář k hodnocení této praxe vedoucím učitelem.

Doporučená literatura

BABIAKOVÁ, S. Obsahová integrácia a moderné kurikulárne plánovanie v elementárnej edukácii. In: BABIAKOVÁ, S., KRATOCHVÍLOVÁ, J. a kol. Obsahová integrácia v elementárnej a predškolskej edukácii. Banská Bystrica: PdF IMB, 2009. ISBN 978-80-8083-754-9.

KAŠOVÁ, J. a kol. *Škola trochu jinak: projektové vyučování v teorii a praxi*. Kroměříž: IUVENTA, 1995.

KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tematická výuka*. Praha: Spirála, 1994.

BADEGRUBER, B. *Otevřené učení v 28 krocích*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-76-3.

- BENDL, S. *Školní kázeň: metody a strategie*. Praha: ISV, 2001. ISBN 80-85866-80-3.
- CANGELOSI, J. C. *Strategie řízení třídy*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-083-9.
- ČERVENKA, S. *Slovní hodnocení*. Kroměříž : IUVENTA, 1994.
- FISHER, R. *Učíme děti myslet a učit se*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-120-7.
- HUNTEROVÁ, M. *Účinné vyučování v kostce*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-220-3.
- KANTORKOVÁ, H. *Pedagogická tvořivost studentů učitelství*. Ostrava: OU, PdF, 2000. ISBN 80-7042-162-2.
- KAŠOVÁ, J. *Škola trochu jinak. Projektové vyučování v teorii a praxi*. Kroměříž: IUVENTA, 1995. ISBN neuvedeno.
- KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-167-3.
- LOKŠOVÁ, I., LOKŠA, J. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178.205-X.
- MAŇÁK, J. A KOL. *Alternativní metody a postupy*. Brno: PdF MU, 1997.
- MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. Brno: CDVU MU, 1995. ISBN 80-210-1070-3.
- MAREŠ, J., SLAVÍK, J., SVATOŠ, T., ŠVEC, V. *Učitelovo pojetí výuky*. Brno: CDVU MU, 1996.
- PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-127-4.
- PAŘÍZEK, V., SOLFRONK, J. *Obsah vyučování. Zkoušení a hodnocení žáků*. Praha: PdF UK, 1996.
- PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-681-0.
- SCHIMUNEK, F. P. *Slovní hodnocení žáků*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-91-7.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-85866-33-1.
- SLAVÍK, J. *Hodnocení v současné škole*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-262-9.
- SPIPKOVÁ, V. a kol. *Čemu učit ve škole?* Praha: PdF UK, 1996. ISBN 80-86039-12-9.

- SPILKOVÁ, V. a kol. *K současnému pojetí didaktiky*. Praha: PdF UK, 1994.
- SPILKOVÁ, V., HAUSENBLAS, O. *Měníme vyučování*. Praha: 1994.
- ŠTECH, S. *Škola stále nová*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-673-0.
- TONUCCI, F. *Vyučovat nebo učit?* Praha: UK, 1993. ISBN 80-901065-1-X.
- ZELINA, M. *Strategie a metody rozvoje osobnosti dítěte*. Bratislava: 1994.

4 Souvislá profesní praxe

(Alena Seberová, Taťána Göbelová)

V této kapitole se dozvíte:

- jaký je význam souvislé profesní praxe a jaké cíle sleduje,
- kdy, kde a jak souvislá profesní praxe probíhá a jaké požadavky jsou na studenty kladeny,
- co může student očekávat od školy a cvičného učitele praxe,
- příklady „dobré praxe“ a rady zkušených učitelů,
- jak reflektovat průběh a výsledky souvislé profesní praxe.

Po jejím prostudování byste měli být schopni:

- vysvětlit význam souvislé profesní praxe ve studiu oboru Učitelství 1. stupně základní školy,
- popsat cíle souvislé profesní praxe, požadavky a úkoly kladené na studenty,
- porozumět požadavkům, které jsou kladeny na školu a cvičného učitele praxe,
- porozumět a aplikovat doporučení zkušených učitelů 1. stupně základní školy vztahující se k výuce dětí mladšího školního věku,
- vysvětlit význam reflexe a sebereflexe v učitelské profesi a v přípravném vzdělávání učitelů,
- realizovat sebereflexi rozvíjejících se pedagogických dovedností adepta učitelství.

Klíčová slova kapitoly: souvislá profesní praxe; cvičný učitel praxe; pedagogická praxe; hospitace a hospitační záznam.

Průvodce studiem

Na zvládnutí této kapitoly budete potřebovat asi 1,5 hodiny, tak se pohodlně usaďte a nenechte se nikým a ničím rušit.

4.1 Cíle a význam souvislé profesní praxe

Hlavním cílem závěrečné profesní praxe je umožnit studentům poznávat prostředí a podmínky školního života v jeho komplexnosti, adaptovat se na každodenní pracovní zátěž a participovat na všech profesních činnostech učitelů. Novým požadavkem této praxe je, aby se student plně zapojil jak do přípravy, tak realizace a vyhodnocení samostatného vyučování, a to v minimálním rozsahu 20 vyučovacích hodin.

Souvislá profesní praxe trvá **čtyři týdny** a doporučujeme, aby probíhala v **jedné třídě 1. stupně základní školy**, kterou si studenti vybírají sami. Mohou kontaktovat nejprve možného cvičného učitele, a poté zažádat o realizaci praxe vedení školy. Popřípadě mohou kontaktovat nejprve ředitele školy a požádat o přidělení zkušeného cvičného učitele praxe. Studenti mohou přednostně využít fakultní školy Pedagogické fakulty Ostravské univerzity v Ostravě, seznam a kontakty naleznete na webových stránkách Centra pregraduálních praxí.

Cvičným učitelem praxe se může stát jakýkoli kvalifikovaný učitel 1. stupně základní školy, který má přímou pedagogickou praxi alespoň 5 let.

Studenti se ve vybrané třídě **plně zapojují** do školního a event. mimoškolního života, **asistují učitelům** při všech profesních činnostech (včetně mimovyučovacích a mimoškolních aktivit; práce se všemi formami pedagogické dokumentace apod.), **hospitují** ve výuce, **konzultují** s třídním učitelem (vedoucím učitelem praxe) postupy plánování, realizace a hodnocení **vlastních vyučovacích pokusů**.

Je žádoucí, aby byla studentům poskytnuta možnost účastnit se v dané třídě/škole realizovaných forem **spolupráce s rodiči** (třídních schůzek, individuálních konzultací s rodiči, neformálních akcí apod.), **celoškolních akcí** (školních projektů apod.), **mimoškolní zájmové činnosti dětí** (školní družiny, popř. zájmových kroužků), **pracovních porad** učitelů s vedením školy, popř. porady (semináře) k tvorbě a zavádění školního vzdělávacího programu.

Během praxe se student učí základním dovednostem sloužícím k plánování, realizaci a hodnocení výuky, a to:

- formulovat **výukové cíle** (pro žáky) v oblasti kognitivní, afektivní a psychomotorické jako očekávané výstupy vzdělávání respektující naplňování klíčových kompetencí;
- vybírat **kmenové (základní) a rozvíjející učivo**, provést jeho didaktickou analýzu; navrhnout smysluplnou integraci vybraných témat učiva;
- formulovat **učební úlohy** pro žáky;
- rozhodovat o **výukových strategiích** (výukové metody a organizační formy) podporujících aktivní učení žáků;
- volit **materiálně-didaktické prostředky**;
- rozhodovat o metodách a formách **hodnocení žáků**;
- používat **diagnostické metody** umožňující poznávat individuální úroveň rozvoje žáků (vývojových zvláštností, vědomostí, dovedností, zájmů a potřeb); sociální aspekty školní třídy (struktura sociálních vztahů a psychosociální klima);
- používat **reflektivní nástroje** umožňující vlastní hodnocení realizovaných profesních činností (spojených s plánováním a realizací výuky).

4.2 Metodická doporučení aneb co mě čeká a co mohu očekávat

Povinností studenta je **docházet do školy po dobu čtyř týdnů denně**, kdy probíhá školní a mimoškolní vyučování (vždy 15 minut před začátkem vyučování). Studenti **praktikují v jedné školní třídě** a plánují si všechny výše uvedené profesní činnosti a plnění zadaných úkolů společně s vedoucím učitelem praxe, případně tyto konzultují s garantem praxe na Katedře pedagogiky primárního a alternativního vzdělávání PdF OU (dále jen KPA).

Doporučujeme, abyste se **postupně seznamovali** s prostředím školy a školní třídy a se všemi povinnostmi a profesními činnostmi učitelů a nejprve ve výuce **hospitovali** (minimálně 5 hodin) a následně **plánovali a průběžně realizovali** pod supervizí cvičného učitele praxe povinných **20 vyučovacích hodin** (s možností vést vyučovací hodinu nejprve pouze zčásti).

Co mohu očekávat od cvičného učitele praxe a vedení školy?

Cvičný učitel praxe má studentům vše výše zmíněné umožnit.

Následně by měl vytvořit studentům prostor **asistovat při všech profesních činnostech** učitelů – (mimo)vyučovacích a (mimo)školních (je-li to v možnostech školy): konzultace k plánování výuky vedoucím učitelem – proces didaktické analýzy učiva, učebnic a dalších učebních a metodických materiálů; rozborů hodin, při kterých studenti hospitují; vedení pedagogické dokumentace; přímá supervize vedoucích učitelů při plánování, realizaci a rozboru (reflexi) samostatných vyučovacích pokusů studentů; samostatné vedení dozorů studenty; organizace a vedení exkurzí, vycházek, divadelních představení apod.; organizace a vedení realizovaných forem spolupráce s rodiči – třídních schůzek, individuálních pohovorů, příp. neformálních akcí; účast na poradách vedení školy a učitelského sboru, příp. poradách k tvorbě a realizaci ŠVP.

Rovněž očekáváme, že bude cvičný učitel praxe věnovat pozornost řádné **přípravě studenta na vyučovací hodiny**, napomáhat při řešení eventuálních problémů. Bude se studenty konzultovat přípravu na vyučovací hodiny, bude **přítomen** jejich realizaci a rovněž se studentem provede jejich **analýzu a reflexi**.

Jednoznačně **doporučujeme** vedení školy, aby se počet povinných hodin přímého vyučování studentů nenavyšoval a stejně tak, aby nedocházelo např. k suplování chybějících učitelů z jiných tříd našimi studenty (pokud nedojde k vzájemné dohodě mezi studentem a vedením základní školy).

4.3 Příklady „dobré praxe“ aneb jak si poradit a na co si dát pozor

(Miluše Šelleová, Lenka Šnapková)

Jak rozvíjet otevřený a na důvěře postavený vztah k žákům?

Učitel si musí uvědomit, že každý žák je osobnost s určitým temperamentem (sangvinik, flegmatik...), zaměřením (dítě inklinuje ke sportu, literatuře, hudbě, přírodě apod.), pochází z různého sociálního prostředí. Učitel musí respektovat práva dítěte, a na základě toho by si měl utvořit postoj k žákovi. Neměl by se nechat ovlivnit „haló efektem“, jelikož i my učitelé nějak působíme a jsme vnímáni svým okolím. Neměli bychom stranit dětem z dobrého sociálního prostředí či nadaným žákům. Ke všem dětem bychom měli mít stejný přístup – vstřícný. Právě žáci ze sociálně slabších rodin možná hledají u učitelů to, čeho se jim nedostává doma – klidný přístup a spolehlivé jednání, cit, oporu a bezpečí, pomoc a radu.

Kvalita pedagogické komunikace ve vyučování

Při vyučování vycházíme z žákových dosavadních znalostí, zkušeností a dovedností. Dobrá vysvětlení ze strany učitele by měla obsahovat jen informace, které jsou podstatné pro jasný a uspořádaný popis vysvětlované skutečnosti. Škola má vypracovaná pravidla chování (mimo školní řád), která vycházejí z tzv. školního života. V třídnických hodinách prodiskutovali žáci s učiteli jednotlivých tříd návrhy pravidel chování a vzájemné komunikace. Každá třída má od 4. ročníku dva zástupce, kteří pracují ve školním parlamentu. Požadavky tříd se zde prodiskutovaly a byla vytvořena školní pravidla chování. Těmito pravidly se třídy řídí, jsou vyvěšeny, porušování se řeší v třídnických hodinách a sjednává se náprava.

Psychosociální klima třídy

Vyučování by mělo probíhat v příjemné atmosféře, za stanovených pravidel a podmínek. Děti by ale měly mít i pocit volnosti a svobody, neměly by se bát učitelů říci slušnou formou svůj požadavek nebo názor.

Při neúspěchu či chybě by bez strachu a křiku učitele měli společně nedostatky odstraňovat a nebát se, že každá chyba znamená nedostatečnou. I děti musí vědět, že chybami se člověk učí.

Tím, že děti přicházejí z různého prostředí, přinášejí si z něho návyky, které musí učitel svým umem natolik uzpůsobit, aby vyhovovaly daným pravidlům chování ve třídě i ve škole. Děti by měly pochopit, že ne každá zkušenost a zážitek, který z domácího prostředí a svého okolí mají, je vždy pro ně přínosem. Musí si uvědomit, že ve škole se musí přizpůsobit určitým pravidlům. Umění učitele spočívá v tom, aby vhodnou motivací dospěl žák k tomu, že mnohé věci se dají napravit, změnit tak, že jeho chování bude vyhovovat.

Vztahy s vrstevníky buduje učitel tak, že všichni ve třídě, ať jsou z jakéhokoli prostředí, by měli být rovnocennými partnery, kteří si uvědomují, že tvoří jeden kolektiv a reprezentují jako celek pojem třída.

Kázeň žáků – utváření a podpora

Příprava na hodinu musí být promyšlená a natolik zajímavá, že zapojíme do výuky všechny žáky.

Velmi dobré je časté střídání učebních činností, výukových metod (dialogické, problémové apod.) a organizačních forem (práce ve dvojici, skupinách apod.).

Je důležité si připravit pracovní listy, zábavné učební úlohy, používat internet. Starší žáci si mohou tvořit pracovní listy i sami.

V třídnických hodinách mohou hodnotit, co se jim líbí a daří, co by chtěli do výuky zařadit častěji.

Učitel musí být důsledný, stanovit určitá pravidla, která se musí dodržovat, a na základě toho si buduje svou autoritu. Musí být sám o sobě osobností a svou přirozenou autoritu rozvíjet.

Žáci si musí uvědomit, že každá práce směřuje k nějakému cíli, který byl v hodině vytyčen. Každý úspěch jednotlivce a pochvala vede k zvyšování jeho sebevědomí a umění se pozitivně i kriticky sám hodnotit.

S postupem času každé dítě ví, jaké má zařazení v kolektivu. I ono se stává autoritou pro své spolužáky v případě, že vede skupinu a je tvůrčí.

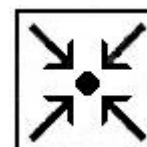
Každý člověk vnímá pozitivně pochvalu, zpětnou vazbou je pak to, že sám má zájem o práci, nevyrušuje a v hodině se snaží aktivně pracovat.

Specifické problémy s žáky

Již v počáteční fázi, kdy učitel začíná pracovat s novou třídou, by se měl pokusit využít své přirozené autority. Zpočátku si může i některé žáky zneprátnit, pokud ho nerespektují. Každé dítě je doma jinak vychovááno, ale v kolektivu třídy platí určitá pravidla, kterým by se měli všichni přizpůsobit. Učitel by se měl chovat přísně, ale spravedlivě. Kdykoli dojde k nějaké složité situaci, měl by se snažit vysvětlit, jakým způsobem a prostředky se dá problém vyřešit. Učitel udržuje kontakt s žáky i neverbálně, při hovoru se dívá přímo do očí. Hlas by měl znít sebevědomě. Veškeré pokyny by měly působit jistě, zadávání by mělo být stručné. Kdykoli jej žák vyvede z míry, neměl by to dát najevo (např. drzost), měl by řešit vše v klidu, trpělivě, důrazně a s vysvětlením. Žáky oslovujeme jménem, chováme se k nim zdvořile a uctivě, děkujeme a prosíme. Ze strany učitele je důležitá pochvala a úsměv. Začínající učitel by se neměl nechat ovlivnit tzv. haló efektem. Neměl by mít oblíbence, neměl by žáky srážet ironií a zesměšňovat je. K dobré komunikaci dochází tehdy, když je ve třídě kázeň na základě dobrého vztahu učitele a žáků. Učitel má mít také dobré organizační schopnosti a umět efektivně postavit hodinu.

Výuka – příprava a realizace

Výuka v naší škole probíhá podle Školního vzdělávacího programu – SOS (Spolupracujeme – Objevujeme – Sportujeme). V každém ročníku je zpracován i tematický plán, ve kterém je zanesen celoroční projekt, týkající se např. vztahů ve škole, rodině, společnosti – ten se pak prolíná všemi předměty a projevuje se ve výukových cílech hodin. Tematický plán je vypracován dle jednotlivých měsíců, týdně ho korigujeme podle toho, jak žáci dané učivo zvládají.

Příprava na výuku – vzhledem k dlouholeté praxi si píšeme přípravy bodově, rozpracováváme podrobněji přípravu skupinové, projektové práce, práci ve dvojicích, pro integrované žáky, problémové úkoly, přípravu při zkoušení nových metod. Pro dobrou spolupráci mezi žáky a učitelem je podle nás zásadní motivace obou stran, v motivační fázi by měl být zřetelně formulován didaktický problém. Příprava hodiny musí být promyšlena

natolik, aby žáci při řešení problému dostávali ze strany učitele otázky a úkoly tak, aby jim usnadnily správné osvojení poznatků, které dále vedou k rozvoji jejich schopností a dovedností a splnění vytyčených cílů.

Organizační formy vyučování využíváme dle svých zkušeností z praxe a přizpůsobujeme je věku dětí, jejich cítění, náladě, osobnosti žáka 1. stupně. Podle charakteru výukového prostředí probíhá vyučovací proces většinou v kmenové třídě, tělocvičně či na školním hřišti, v čítárně, počítačové učebně, využíváme nabídek spolupracujících institucí – ZOO, VITA, OZO, Lesní škola, muzea, planetárium, RENARKON...

Organizační formy výuky podle vztahu k osobnosti žáka: snažíme se již od 1. třídy zavádět kromě frontálního typu vyučování práci ve dvojicích, skupinách, samostatnou práci, týmovou projektovou práci, pokud jsou ve třídě integrovaní žáci, mají svůj individuální plán – ve spolupráci s Pedagogicko-psychologickou poradnou a rodiči se pro ně přizpůsobí požadavky na výuku – kvantita, hodnocení, individuální přístup.

Výukové metody – o metodě by měl učitel rozhodovat při plánování a promyšlení přípravy – opět přizpůsobujeme věku žáků.

V 1. a 2. třídě se uplatňuje většinou **metoda reproduktivní**, kdy učitel formuluje úkoly na reprodukování poznatků a praktických činností, řídí a kontroluje plnění činností, kdy žák podle slyšené reprodukce a vzorové činnosti učitele aktualizuje tyto poznatky; souběžně začínáme uplatňovat výuku s vytyčením určitého problému, a tím rozvíjet myšlení žáků.

Ve 3. až 5. ročníku využíváme **metodu produktivní**, která se vyznačuje tím, že žák získává subjektivně nové poznatky jako výsledek tvořivé činnosti; zařazujeme problémové úkoly, kde si děti osvojují nové informace a mohou tak zapojit svoji kreativitu.

Mimovyučovací a mimoškolní aktivity

Pedagogická dokumentace

Po absolvování VŠ a nástupu do praxe je velmi důležité seznámit se s veškerou pedagogickou dokumentací, která se stále obměňuje (třídní kniha, třídní výkaz, katalogové listy, osobní listy, matrika) a s dokumenty souvisejícími s povinnostmi třídního učitele – bezpečnost práce, zápisy z pedagog. porad, požadavky ze strany psychologa, poradny... Seznámení by mělo proběhnout ze strany vedení školy – ředitel, zástupce 1. st., uvádějící učitel, ročníkový vedoucí, výchovný poradce, psycholog. V nejbližší době se bude pedagogická dokumentace evidovat elektronicky.

Dozory

Součástí náplně práce učitele je i povinnost vykonávat dozory – chodby, jídelna, bazén, akce mimo školu, výlety, školy v přírodě... Učitel musí projít na začátku každého školního roku školením o bezpečnosti. V případě porušení pracovní kázně nese právní zodpovědnost.

Jak přežít v učitelském sboru

Z vlastní zkušenosti víme, že učitelské povolání je převážně záležitostí žen. Proto každá učitelka když nastoupí do školy, musí mít snahu se svými kolegy vycházet, otevřeně komunikovat, spolupracovat a podle společných zájmů si najít v kolektivu kamarádku (přítelkyni), se kterou je v těsnějším kontaktu a mohou komunikovat nejen o práci a žácích.

S vedením školy – ředitelem či vedoucím pracovníkem – jako v každém zaměstnání, se musí učitel naučit komunikovat a spolupracovat. Veškeré požadavky ze strany vedení by měl plnit, ale je dobře, když najde takového ředitele, kterému může otevřeně říci, co se nelíbí i jemu a problém mohou prodiskutovat. Důležité je, aby ředitel dovedl učitele podržet i před rodiči.

Porady

Termíny hodnotících a provozních porad určuje na začátku školního roku vedení školy, včetně mimořádných porad a školení, např. k tvorbě ŠVP, různých testů, evaluaci apod. Porady širšího vedení (ředitel, zástupci 1. a 2. st., zástupce MŠ, výchovní poradci obou stupňů, preventista patologických jevů, psycholog školy, koordinátor environmentální výchovy, zástupce z řad učitelů 1. a 2. st., zástupce odborů) se konají 1krát měsíčně. Na škole pracuje Školská

rada – zástupkyně 1. st. a dva zástupci z řad rodičů – ta se schází dvakrát do roka, v případě potřeby vícekrát. Vlastní malé porady si vedou ročníkoví vedoucí či vedoucí metodických sdružení (jednotlivé předměty na 2. st.), zástupci ředitele dostávají z těchto porad zprávy, případně je mohou navštívit. Z porad také učitelé dělají zápisy. Účast na poradách je povinná.

Formy spolupráce s rodiči

Třídní schůzky, konzultační hodiny, individuální pohovory, spolupráce na akcích školy (Vánoční jarmark, Velikonoční dílna, projekty – Sportovní odpoledne...), Dny otevřených dveří pro budoucí prvňáčky – termíny určuje vedení školy. Škola také každoročně vydává pro veřejnost zpravodaj, rodiče mají informace na webu školy, na nástěnkách u vchodu 1. i 2. stupně.

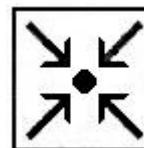
Mimoškolní činnost

Škola má sportovní zaměření – pracuje zde Centrum sportu (florbal, basketbal, pohybové hry, taneční průprava), působí zde basketbalový oddíl Snakes pro chlapce a taktéž příprava atletiky pro Vítkovice; trenéři jsou také učiteli na naší škole. Zájmové kroužky podle možností a vybavení školy (např. keramická pec a pod.) vedou učitelé 1. i 2. st., družina, příp. externí spolupracovníci z řad rodičů. Družina – podle počtu dětí se otvírá i počet oddělení – zodpovídá za ni hlavní vychovatelka a vedení školy. Výlety – naše výlety jsou většinou tematické, vycházejí z potřeb environmentální výchovy. První stupeň organizuje školy v přírodě, šesté třídy adaptační pobyt v rekreačních zařízeních v Beskydech. Lyžařský výcvik se pořádá pro sedmý ročník a pro sportovní třídy od šesté po devátou.

Jak v učitelské profesi neztratit nadšení

Učitelské povolání patří mezi jedno z nejnáročnějších po všech stránkách. Je důležité, aby se pedagog udržoval v dobré tělesné kondici. Měl by se naučit relaxovat, dopřát si odpočinku. Učitel by si měl plnit své povinnosti, ale naučit se říkat i ne, pokud zjistí, že by splnění povinností bylo provázeno velkým stresem. Veškeré úkoly, které jsou spojeny s výukou, by si měl dokázat seřadit podle důležitosti. Měl by se řídit učebními programy a časovým rozvrhem.

4.4 Význam sebereflexe v učitelské profesi a možnosti, jak ji využít

Pro učitele je důležité porozumět všem jevům a procesům odehrávajícím se v průběhu školního života, vyvodit z tohoto porozumění důsledky pro zdokonalování a zkvalitňování vlastního pedagogického jednání. Seberefektivní dovednosti učitele patří k zásadním, poněvadž umožňují kritický pohled zpětné vazby na míru naplnění očekávaných cílů a žádoucí kvality profesní praxe. Podívejme se nyní blíže, jak procesům reflexe a sebereflexe lépe porozumět.

Reflexe je definována jako přemýšlení/uvažování, zahlobání/zamýšlení se, vzpomínání či rozjímání a je vztahována k sebereflexi. Ta je specifikována jako „uvažování o sobě v návaznosti na reflexi. ... Znamená nejen obrácení se dovnitř sebe (není to pouhá introspekce), ale i obrácení se ven, k jiným subjektům, s nimiž je (byl) daný subjekt v interakci... a ...nezaměřuje se jenom do minulosti, ale i do budoucnosti, má tedy také anticipační charakter“ (Keeves, 1997) (srov. Mareš, Gavora, 1999; Maňák, Švec Š., Švec V., 2005).

Sebereflexe učitele je podle V. Švece (2005) *zamýšlení se nad vlastním jednáním, vlastními činy v situacích považovaných za problematické. Je procesem „uvědomování si obsahu svého vědomí a charakteristik osobnosti a i výsledků jednání na pozadí konfrontovaných morálních norem nebo aspoň obrazů ideálního JÁ“ (Smékal, 1989, s. 57, 69).*

D. Nezvalová (2000) a J. Slavík a S. Siňor (1993) objasňují pojem reflexe jako schopnost učitele podívat se zpět na proběhnutou činnost, tu popsat, analyzovat, vysvětlit a vyhodnotit tak, aby umožnila pozitivní vlastní růst.

První fáze reflexe je podle J. Smytha *popisná* a obsahuje opětovné vybavení dané situace a ujasňování podstaty problému, osobních reakcí i reakcí zainteresovaných subjektů. J. Slavík a S. Siňor rozdělují tuto etapu na dvě dílčí – aktuální *prezentace reflektovaného jevu* a její *popis*.

Druhá, *informující fáze*, je zaměřena na bližší analýzu, přiblížení kontextu vzniklé situace, impulsy, které ovlivnily vlastní jednání. Podle J. Slavíka a S. Siňora se jedná o *vymezení klíčových prvků* (podmiňující vývoj a změnu jevu).

Třetí fáze je *konfrontační (interpretační)*, pomáhající učiteli poznávat příčiny vzniku reflektované situace a impulsy k volbě řešení. J. Slavík a S. Siňor označují tuto část jako *hodnocení a vysvětlení*.

Rekonstrukce řešení situace je poslední čtvrtou fází a J. Smyth jí zdůrazňuje hledání účinnějších strategií, úspěšnějšího jednání. Učitel v této etapě reflexe verbalizuje své znalosti, které by mohly vést k dalším variantám řešení, zvažuje nutnost jejich aktualizace a rozvíjení včetně dalších zdrojů pomoci. J. Slavík a S. Siňor před tuto fázi, kterou nazývají *preskripce* a jež vede k rozhodování o dalších postupech v nápravě problémů, řadí fázi *prognózy*, v níž učitel anticipuje vývoj daného jevu.

Stejně tak A. Pollard (1998), inspirovaný Deweyovým konceptem aplikace poznatků o reflexivní činnosti jedince do procesu vyučování, popsal šest fází edukačního procesu založeného na *reflexivním myšlení*. Pollardův koncept reflexivní výuky vyžaduje od učitelů aktivní zájem o cíle a důsledky vzdělávacího procesu a dosažení optimální účinnosti vyučování; postoje k profesi jako nezaujatost, zodpovědnost, nadšení a *způsobilost využívat diagnostické metody k získávání informací o třídě*. Reflexivní výuka probíhá podle Pollarda v cyklickém spirálovitém procesu, v němž učitel nepřetržitě monitoruje, hodnotí a upravuje své profesní jednání, které má možnost se rozvíjet pomocí sebereflexe, pedagogicko-psychologických poznatků a spolupráce s kolegy.

Náměty k reflexi a sebereflexi průběhu a výsledků souvislé profesní praxe

Reflexe a vyhodnocení přípravy a realizace vyučovacích hodin

Co se v těchto vyučovacích hodinách **podařilo**, proběhlo hladce? **Proč?**

Co se podařilo méně, **neproběhlo dobře? Proč?**

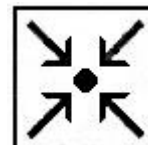
Co byste **příště udělali jinak? Proč?**

Reflexe plánů vyučovaných hodin

Jak byste posoudili Vámi připravené plány hodin (výukové cíle, výběr a rozmanitost učebních činností/učebních úloh, časový plán)?

Dobrá praxe – vybrané inspirace z pedagogické literatury

Je obtížné najít univerzální radu k problému jak plánovat výuku, platnou pro všechny učitele. Konkrétní inspirace z praxe Vám v tomto textu poskytují zkušenosti učitelé z praxe, inspirací však může být i námět G. Pettyho (1996, s. 326), který je zastáncem názoru, že „*neplánovat, znamená plánovaný neúspěch*“ nebo výrok jednoho úspěšného vojevůdce, který zní: „...*je důležité připravit si dobrý plán a v případě potřeby jej použít...*“. V každém případě můžeme předpokládat, že právě začínající učitel stráví nad přípravou možná i hodiny času a dopracuje se ve výsledku k takové písemné formě, která bude vyhovovat jeho individuálnímu profesnímu stylu. Podívejme se blíže na konkrétní inspiraci.

„Plánování hodiny není věda, ale umění. Pro dosažení souboru daných cílů neexistuje ideální hodina, vždy ovšem budou důležité tyto zásady:

- *Hodina by měla být naplánována tak, aby dosáhla daných cílů.*
- *Žákům by měl být smysl hodiny jasný.*
- *Konečné procvičování schopností a dovedností by mělo být co nejrealističtější.*
- *Hodina by měla být logicky strukturovaná.*
- *Hodina by měla obsahovat různé učební činnosti a vyučovací metody.*
- *Žáci by neměli být pasivní, ale aktivní.*
- *Výklad by měl být co nejvíce doplňován obrazovými materiály.*
- *Držte se pravidel: fantazie, ocenění, cíle, úspěch, smysl.*
- *Zájem – osobní rozměr, souvislost se životem žáků, problémové úlohy, hádanky, hry...*
- *Většina činností zabere daleko více času, než předpokládáte.*

- *Mějte připravenou náročnou činnost pro žáky, kteří skončí dříve, anebo užívejte činnosti s otevřeným koncem, při nichž bude mít každý stále co dělat.*
- *Vždy si připravte víc, než je nutné – není nic horšího, než když už nemáte pro žáky nic připraveno (čas věnovaný přípravě nebývá téměř nikdy ztracený: vždy lze přípravu uplatnit při dalších hodinách).*
- *Nezapomínejte, že činnosti mohou probíhat postupně nebo paralelně v různých skupinách.“*

Reflexe realizace vyučovaných hodin

Jak byste vyhodnotili **postupy vedení třídy**, volbu **výukových metod** a **organizačních forem**, metody a formy **hodnocení**?

Byly Vaše hodiny **proměnlivé** – vhodné střídání učebních činností, výukových metod a organizačních forem?

Byly Vámi připravené **učební činnosti**/učební úlohy pro žáky zábavné/zajímavé?

Jak se Vám dařilo **motivovat žáky** k učebním činnostem (řešeným učebním úlohám)?

Porozuměli žáci zadání učebních úloh?

Měli žáci příležitost k **sebevyjádření**?

Měli žáci možnost být při výuce **aktivní**?

Dostala se žákům včasná **zpětná vazba**? Byla pro žáky srozumitelná?

Byly navrženy **výukové cíle** pro žáky splnitelné? Jak se Vám podařilo je naplnit?

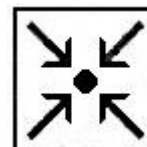
Jak byste posoudili výběr a použití **materiálně didaktických prostředků** (učebních materiálů – učebnic, pracovních listů, event. dalších učebních textů či zdrojů a učebních pomůcek)? Byly dostatečně podnětné a zajímavé?

Bylo **učební prostředí** pro žáky vyhovující (uspořádání učebny, osvětlení, větrání, bezpečnost apod.)?

Drželi jste se při samostatném vyučování striktně **plánovaného postupu**? Byli jste schopni ho pozměnit s ohledem na situační okolnosti, potřeby žáků?

Dobrá praxe – vybrané inspirace z pedagogické literatury

Reflexe realizovaného vyučování patří stejně jako další dimenze učitelské profese k zásadním a problémově náročným procesům. Nutno však zdůraznit, že je to právě vyučování, které patří ke klíčovým profesním činnostem a jeho kvalita přímo ovlivňuje kvalitu žákova učení a jeho výsledky. Metoda FOCUS, kterou navrhl G. Petty (1996, s. 53–54) umožňuje učitelům podívat se zpětně na zásadní ukazatele kvalitního vyučování s možností plánovat korekce, uvádět je do praxe a rozvíjet tak vlastní profesionalitu. Metoda FOCUS je založena na pěti výchozích kategoriích **Fantazie – Ocenění – Cíle – Úspěch – Smysl**. Jedná se ve svém významu o motivační faktory jako podmínky úspěšného učení žáků, a proto je důležité je nepodceňovat.

„**FANTAZIE**:

- *Jsou vaše hodiny proměnlivé?*
- *Dáváte ve výuce dostatečný prostor činnostem žáků?*
- *Bývají tyto činnosti zábavné (diskuse, práce ve skupinách, hry, soutěže, problémové úlohy)?*
- *Směřujete výuku tak, aby přímo souvisela se životem žáků?*
- *Využíváte v ní osobní rozměr?*
- *Mají žáci příležitost k sebevyjádření a možnost projevit svou tvořivost, např. při řešení problémů či plánování aktivit?*
- *Jste pro svůj předmět zapálená/ý?*
- *Panuje mezi vámi a žáky dobrý vztah?*

OCENĚNÍ:

- *Dostává se žákům často uznání (známky, pochvaly, povzbuzení atd.)?*
- *Jsou úspěchy žáků oceněny co nejdříve poté, co jich bylo dosaženo?*

CÍLE:

- *Pokládají žáci standardy, které jste stanovili za dosažitelné a mají zároveň touhu jich dosahovat?*
- *Testujete žáky pravidelně a dodržujete předem stanovené termíny testů či odevzdání práce?*
- *Když se žák neučí, jsou pro něj důsledky dostatečně nepříjemné, aby ho motivovaly?*
- *Zadávaté žákům individuální úkoly a provází jejich splnění pochvala?*
- *Vyzýváte žáky, aby převzali odpovědnost za své studium?*

- *Umíte vést schopnější žáky k tomu, aby se s vámi domluvili na formě svého osobního učebního programu, stanovili si vlastní cíle a sami řídili a hodnotili své učení?*

ÚSPĚCH:

- *Vyhovuje úroveň obtížnosti práce a její tempo všem vašim žákům?*
- *Má každý žák pracovní program, který odpovídá jeho schopnostem, dosavadním znalostem a zkušenostem?*
- *Jestliže práce nevyhovuje požadovanému standardu, požádáte žáka, aby ji přepracoval?*

SMYSL:

- *Chápu žáci osobní výhody, které učením ve škole získají?*
- *Uvědomují si žáci význam učiva pro praktické uplatnění?*
- *Umíte „aktivně“ prodat to, co učíte?“*

Reflexe a vyhodnocení vybraných pedagogických dovedností

Jak byste u sebe posoudili úroveň vybraných pedagogických dovedností?

Plánování výuky (příprava na samostatné vyučování): volba tématu učiva, formulování výukových cílů a učebních úloh, volba výukových metod a organizačních forem, volba postupů hodnocení žáků a materiálně didaktických pomůcek.

výborná - velmi dobrá - dostatečná - nevyhovující - nemohu posoudit

Samostatnost při plánování výuky

výborná - velmi dobrá - dostatečná - nevyhovující - nemohu posoudit

Realizace výuky

Úroveň komunikativních dovedností

výborná - velmi dobrá - dostatečná - nevyhovující - nemohu posoudit

Dovednost udržet kázeň ve výuce

výborná - velmi dobrá - dostatečná - nevyhovující - nemohu posoudit

Samostatnost při řízení vyučování

výborná - velmi dobrá - dostatečná - nevyhovující - nemohu posoudit

Dovednost připravit pro žáky zajímavé učební činnosti/učební úlohy

výborná - velmi dobrá - dostatečná - nevyhovující - nemohu posoudit

Dovednost motivovat žáky k učebním činnostem

výborná - velmi dobrá - dostatečná - nevyhovující - nemohu posoudit

Dovednost organizovat učební činnosti žáků

výborná - velmi dobrá - dostatečná - nevyhovující - nemohu posoudit

Dovednost pružně reagovat na aktuální potřeby žáků

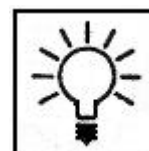
výborná - velmi dobrá - dostatečná - nevyhovující - nemohu posoudit

Ohleduplnost, vstřícnost a ochota pomoci všem žákům

výborná - velmi dobrá - dostatečná - nevyhovující - nemohu posoudit

Dovednost objektivně a srozumitelně hodnotit učební výkony žáků

výborná - velmi dobrá - dostatečná - nevyhovující - nemohu posoudit

Jak byste posoudil sebe v roli učitele?**Co může na závěr souvislé hospitačně-asistentské praxe hodnotit cvičný učitel na Vás?**

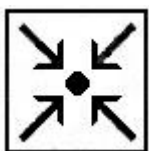
1. Jak byste posoudil **vztah** studenta k Vám i k ostatním členům učitelského sboru; jeho ochotu ke **spolupráci**; celkovou úroveň sociálně-komunikativních dovedností?
2. Jak probíhala **pedagogická komunikace s žáky**? Jaký vztah se podařilo studentovi s žáky navázat?

Pokuste se prosím charakterizovat dovednosti studenta udržet **kázeň ve výuce** i mimo ni; **autoritu**, kterou si u žáků získal. Měl student možnost řešit specifické **výchovné problémy s žáky**? Pokud ano, jak byste

posoudil způsoby jejich řešení? Jak probíhala komunikace studenta s rodiči?

3. Jak byste vyhodnotil **kvalitu psychosociálního klimatu třídy**; atmosféru při samostatném vyučování studenta? Podařilo se mu vytvářet facilitující atmosféru (umožňující dítěti pocit volnosti a svobody, beze strachu dělat chyby; učit se z prostředí, které ho obklopuje; z vlastní zkušenosti a zážitků; spolupracovat s vrstevníky)?
4. Držel se student při samostatném vyučování striktně **plánovaného postupu**? Byl schopen ho pozměnit s ohledem na situační okolnosti, potřeby žáků?
5. Jak byste posoudil práci studenta s **pedagogickou dokumentací**? Jaké obtíže jste pozoroval?
6. Jak probíhala účast a aktivní zapojení studenta do **plánování a organizace mimovyučovacích a mimoškolních aktivit**? (Účast na poradách, kulturních a jiných mimoškolních akcích s žáky, dozory, třídní schůzky, pomoc při vedení zájmových kroužků, podíl na estetizaci výukového prostředí, spolupráce při dalších akcích školy apod.)
7. Mohl byste sám doplnit nějaké další **postřehy o studentovi**?
8. Jak byste celkově zhodnotil **průběh souvislé profesní praxe** studenta?
9. Jak byste celkově zhodnotil **význam** profesní praxe, úkoly, které studenti plnili?

4.5 Příklady dobré praxe aneb jak to vidím já

(Jana Klimešová, Radmila Závodná)

Jak byste posoudila Vámi připravené plány hodin (výukové cíle, výběr a rozmanitost učebních činností/učebních úloh, časový plán)?

Pokud je metodika k učebnicím dobře vypracovaná, udělám si přípravy a plán hodiny podle ní a snažím se držet těchto plánů. Samozřejmě ne vždy se to podaří.

Pokud metodika není vypracovaná podle mých představ, píšu si přípravy v bodech – struktura celé hodiny. Pomůcky a jiné potřebné věci, které si musím připravit předem, si zvýrazním.

Jak se připravujete na výuku? Jaká forma písemné přípravy se Vám osvědčila? Které problémy v této fázi zpravidla řešíte a vždy se Vám jeví jako zásadní/aktuální (např. témata učiva, didaktické/metodické – jak žáky vhodně motivovat; jak formulovat učební úlohy pro žáky, aby učivu porozuměli; které výukové metody a organizační formy jsou vhodné; jak žáky hodnotit apod.), výchovné ve vztahu k žákům?

Nedokážu určit přesný časový plán, protože děti pracují pokaždé jiným tempem, reagují na změny počasí, na změnu v rozvrhu, jinak pracují v 1. hodině, jinak v poslední. Dětem se snažím vše důkladně motivovat a hledám mnemotechnické pomůcky, které by jim pomohly si učivo lépe osvojit a zapamatovat.

Učivo rozčlením na dílčí kroky, které budou srozumitelnější.

Jak byste popsala a vyhodnotila osvědčené a efektivní postupy vedení třídy, volbu výukových metod a organizačních forem?

Při novém učivu používám frontální metodu nebo zařazuji činnost, při které si žáci nové učivo „osahají“ sami. Snaží se na nové učivo najít svůj klíč k řešení. (metoda?) „Objevujeme nové věci sami.“

Co děláte pro to, aby byly Vaše hodiny proměnlivé (vhodné střídání učebních činností, výukových metod a organizačních forem)?

Střídání činností, metod, zařazování skupinových prací, pobyt na koberci, venku. Zařazování relaxačních, tělovýchovných a hudebních chviliek.

Které formy hodnocení se Vám osvědčily jako vhodné a vyhovující žákům ml. školního věku (klasifikace, slovní hodnocení ústní, písemné; bodové hodnocení, odměny jako razítka, sladkosti, nálepky; „získávání/sbírání „fantů“ atp.)?

Nejvíce se mi osvědčilo hodnocení známkou a slovním hodnocením. Děti tomuto hodnocení rozumí. V 1. a 2. třídě jsou vhodné nálepky (dnes je děti sbírají, je to tedy motivující).

Co konkrétně hodnotíte u svých žáků?

Hodnotím osvojení si učiva, chování, vztahy ke spolužákům, sociální chování.

A co sebehodnocení žáků?

Sebehodnocení žáků zařazuji od nejmladšího věku, aby se toto naučili. Každému dítěti vyhovuje jiné hodnocení. Snažím se vyhovět všem.

Jak formulujete pro žáky výukové cíle? Jak posuzujete splnění těchto cílů?

Jak se konkrétně snažíte respektovat individuální zvláštnosti dětí?

Výukové cíle se snažím dětem podat v jejich jazyce, aby věděli, co v hodině mají splnit. Na konci hodiny tyto cíle vyhodnotíme.

Jak byste posoudila výběr a použití materiálně didaktických prostředků (učebních materiálů – učebnic, pracovních listů, event. dalších učebních textů či zdrojů a učebních pomůcek)? Jak a z jakých zdrojů je vybíráte, popř. vyrábíte, aby byly dostatečně podnětné a zajímavé?

Pro zpestření výuky kopírujeme dětem pracovní listy z jiných učebnic, sešitů apod. (takových věcí je dnes k dispozici spousta). Děti tyto úkoly plní rády.

Držíte se při samostatném vyučování striktně plánovaného postupu? Jak v průběhu realizace hodiny pozměňujete tento plán s ohledem na situační okolnosti, potřeby žáků?

Plán hodiny přizpůsobuji aktuálnímu rozpoložení dětí.

Jak rozvíjíte otevřený a na důvěře postavený vztah k žákům (ohleduplnost, vstřícnost a ochota pomoci všem žákům)?

Jak udržet **kázeň žáků** ve výuce i mimo ni? IGOR HNÍZDO!!! Striktně dodržovat stanovená pravidla, které si žáci sami vytvoří na začátku školního roku. I učitel musí tento řád dodržovat.

Jak budujete vlastní autoritu u svých žáků?

Osobním příkladem.

Jak rozvíjíte pozitivní psychosociální klima třídy; atmosféru při Vašem vyučování? Podařilo se Vám vytvářet facilitující atmosféru (umožňující dítěti pocit volnosti a svobody, beze strachu dělat chyby; učit se z prostředí, které ho obklopuje; z vlastní zkušenosti a zážitků; spolupracovat s vrstevníky)?

Do třídy vcházím s úsměvem a dobrou náladou, snažím se navodit příjemnou pracovní atmosféru. Je třeba upozorňovat děti na to, že chyby dělá každý, nesmíme se jich bát, ale poučit se z nich.

Jak udržujete a rozvíjíte kvalitu pedagogické komunikace ve vyučování (jasnost, srozumitelnost a věcnost Vašeho verbálního projevu; přiměřenost a vhodnost neverbálního projevu apod.)? Pracujete s pravidly (chování, komunikace) „školního života“?

Vyžadují okamžitou zpětnou vazbu.

Které specifické výchovné problémy s žáky řešíte? Jak postupujete v řešení?

Největší problémy: mluvit má vždy jen jeden, při skupinové práci používáme „půlmetrový hlas“, každý si musíme plnit své povinnosti, do hodnocení se musí někdy zařazovat zapomínání úkolů a věcí do školy (když už je to neúnosné).

Jak přežít v učitelském sboru? Jak s kolegy otevřeně komunikovat a spolupracovat?

Mít ve škole alespoň školníka. :-) Snažím se vycházet vstříc všem kolegům.

Jak s vedením školy otevřeně komunikovat a spolupracovat?

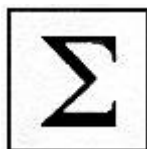
Na malých školách je tohle jednoduché. Ředitel je ve stálém kontaktu s ostatními a je součástí pedagogického sboru.

Jak s rodiči svých žáků otevřeně komunikovat a spolupracovat?

Musím volit přiměřená slova a snažit se porozumět každému z nich.

Jak v učitelské profesi neztratit nadšení?

Nesmím číst zprávy o stálém snižování platu a musím všechny další negativní informace o školství odsouvat do pozadí. A hlavně – věřit, že jednou bude lépe.

Shrnutí kapitoly

Kapitola seznamuje studenty s klíčovým významem a cíli souvislé profesní praxe, nabízí metodická doporučení i konkrétní praktické rady týkající se vybraných požadavků pedagogické praxe a výuky dětí mladšího školního věku. Kapitola rovněž obsahuje výchozí charakteristiky a významy procesů reflexe a sebereflexe v učitelské profesi a nabízí konkrétní náměty pro přímé využití.

Doporučená literatura

- BADEGRUBER, B. *Otevřené učení v 28 krocích*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-76-3.
- BENDL, S. *Školní kázeň: metody a strategie*. Praha: ISV, 2001. ISBN 80-85866-80-3.
- CANGELOSI, J. C. *Strategie řízení třídy*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-083-9.
- ČERVENKA, S. *Slovní hodnocení*. Kroměříž: IUVENTA, 1994.
- FISHER, R. *Učíme děti myslet a učit se*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-120-7.
- GÖBELOVÁ, T. *Uvedení do výchovné problematiky*. Ostrava: PdF OU, 2004.
- HUNTEROVÁ, M. *Účinné vyučování v kostce*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-220-3.
- KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-167-3.
- KAŠOVÁ, J. a kol. *Škola trochu jinak: projektové vyučování v teorii a praxi*. Kroměříž: 1995.
- KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tematická výuka*. Praha: Spirála, 1994.

LOKŠOVÁ, I., LOKŠA, J. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178.205-X.

MAŇÁK, J. A KOL. *Alternativní metody a postupy*. Brno: PdF MU, 1997.

MAŇÁK, J., ŠVEC, Š., ŠVEC, V. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-102-2.

MAREŠ, J., GAVORA, P. *Anglicko-český pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1999, s. 128. ISBN 80-7178-310-2.

MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. Brno: CDVU MU, 1995. ISBN 80-210-1070-3.

MAREŠ, J., SLAVÍK, J., SVATOŠ, T., ŠVEC, V. *Učitelovo pojetí výuky*. Brno: CDVU MU, 1996.

NEZVALOVÁ, D. *Reflexe v pregraduální přípravě učitelů*. Olomouc: PdF UP, 2000. ISBN 80-244-0208-4.

PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-127-4.

PAŘÍZEK, V., SOLFRONK, J. *Obsah vyučování. Zkoušení a hodnocení žáků*. Praha: PdF UK, 1996.

PETTY, G.: *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-681-0.

POLLARD, A. *Reflective teaching in the Primary school*. London: Cassell, 1998. ISBN 0-304-33870-2.

ROGERS, C. R. *Sloboda učit sa*. Modra: Persona, 1998.

SCHIMUNEK, F. P. *Slovní hodnocení žáků*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-91-7.

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-85866-33-1.

SLAVÍK, J. *Hodnocení v současné škole*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-262-9.

SLAVÍK, J., SIŇOR, S. Reflektivní kompetence učitele podporovaná počítačem. Ústí nad Labem: PdF UJEP, 1994, Sborník z konference ČAPV *Učitel – jeho příprava a požadavky školské praxe*, s. 189–194. ISBN 80-901670-0-4.

SPIPKOVÁ, V. a kol. *Čemu učit ve škole?* Praha: PdF UK, 1996. ISBN 80-86039-12-9.

- SPILKOVÁ, V., a kol. *K současnému pojetí didaktiky*. Praha: PdF UK, 1994.
- SPILKOVÁ, V., HAUSENBLAS, O. *Měníme vyučování*. Praha: 1994.
- ŠTECH, S. *Škola stále nová*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-673-0.
- ŠVEC, V. *Pedagogické znalosti učitele: teorie a praxe*. Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-072-6.
- TONUCCI, F. *Vyučovat nebo naučit?* Praha: UK, 1993. ISBN 80-901065-1-X.
- UNESCO, IAE. kol. autorů. *Efektivní učení ve škole*. Praha: Portál 2005. ISBN 80-7178-556-3.
- ZELINA, M. *Strategie a metody rozvoje osobnosti dítěte*. Bratislava: 1994.